

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**URČITÉ DETERMINANTY V SOUČASNÉ FRANCOUZŠTINĚ A JEJICH
ČESKÉ EKVIVALENTY**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ondřej Pešek, Ph. D.

Autor práce: Andrea Váchová

Studijní obor: Francouzský jazyk se zaměřením na vzdělávání

Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

Ročník: 3

2013

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci na téma *Určité determinanty v současné francouzštině a jejich české ekvivalenty* jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby touto elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 16. května 2013

.....

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu práce panu doc. PhDr. Ondřeji Peškovi, Ph. D. za jeho cenné rady, podněty a vedení průběhu mé bakalářské práce.

Anotace

Tématem bakalářské práce jsou určité francouzské determinanty a jejich možné české ekvivalenty. Cílem práce je na základě odborné literatury popsat jejich morfologické, syntaktické a sémantické vlastnosti a zároveň popsat jejich funkci v diskursu. Výstupem práce je promyšlená syntéza možností českých ekvivalentních prostředků francouzských určitých determinantů.

Práce je rozdělena na dvě části, a to na část teoretickou a praktickou. V teoretické části je cílem představit ucelený pohled na tento jazykový prostředek současné francouzštiny. V praktické části je hlavním cílem stanovit možné české ekvivalenty francouzských určitých determinantů pomocí analýzy originálního francouzského textu a jeho českého překladu.

Abstract

The theme of the Bachelor's thesis are definite determiners in French and its Czech equivalents. The aim of the thesis that is based on the specialized literature is to describe their morphological, syntactic and semantic properties including their function in the discourse. The result is deliberate synthesis of possible Czech equivalents corresponding with definite determiners in French.

The thesis is divided into two main parts including theoretical and practical part. The aim of the theoretical part is to describe French definite determiners. The practical part determines possible Czech equivalents of the definite French determiners on the basis of comparison original French text to its Czech translation.

Obsah

Úvod	8
Teoretická část	10
1 Determinanty v současné francouzštině	10
1.1 Druhy determinantů	10
1.2 Kombinace určitých determinantů	11
1.3 Charakteristika nominální skupiny	13
2 Určité determinanty v současné francouzštině	15
2.1 Morfologické vlastnosti	16
2.2 Syntaktické vlastnosti.....	17
3 Člen určitý	18
3.1 Užívání členu určitého	20
4 Deixe a anafora.....	22
4.1 Ukazovací determinanty.....	24
4.2 Přivlastňovací determinanty.....	27
4.2.1 Přivlastňovací determinant nebo člen určitý	30
4.2.2 Singulár nebo plurál	31
5 Rozdíly mezi členem určitým, přivlastňovacím a ukazovacím determinantem... 33	
6 České ekvivalenty francouzských určitých determinantů	35
6.1 Základní rozdíly mezi francouzštinou a češtinou.....	35
6.2 České ekvivalenty francouzského členu určitého.....	36
Praktická část	41
7 Komparativní analýza určitých determinantů.....	41
7.1 Ukazovací determinant.....	42
7.2 Přivlastňovací determinant.....	45
7.3 Člen určitý.....	48
7.3.1 Anaforický a kataforický člen	50
7.3.2 Člen určitý jako české ukazovací zájmeno.....	53
7.3.3 Člen určitý nebo přivlastňovací determinant.....	56
Závěr	58
Résumé	61
Bibliografie	65

Úvod

Tématem bakalářské práce jsou Určité determinanty v současné francouzštině a jejich české ekvivalenty.

Hlavním cílem této bakalářské práce je pomocí odborné literatury popsat morfologické, sémantické a syntaktické vlastnosti určitých determinantů současné francouzštiny, včetně jejich funkce v diskursu. Cílem je zároveň tyto determinanty analyzovat a určit jejich možné české ekvivalenty. Pro přehlednost je tato bakalářská práce rozdělena na dvě hlavní části, a to na část teoretickou a část praktickou.

Teoretická část je opět pro přehlednost rozdělena do několika kapitol a podkapitol, které jsou sestavené tak, aby na sebe obsahově navazovaly. Nejprve se v teoretické části věnuji determinantům současné francouzštiny obecně, tj. stanovuji ucelený přehled francouzských determinantů a jejich základní roli v nominální skupině. Následně vymezuji jejich vlastnosti.

Po úvodním stanovení francouzských určitých determinantů se každému z těchto determinantů věnuji odděleně. U každého z těchto determinantů uvádím nejen jejich vlastnosti či funkce, ale zároveň se uvedené informace snažím prokázat na vzorových situacích či konkrétních příkladech. Výchozí literaturou této bakalářské práce byly francouzské zdroje zabývající se především francouzskou gramatikou. I přesto, že jsem přihlížela ke všem uvedeným francouzským zdrojům, mi byly největšími pomocníky, a to nejen při uvádění příkladů, knihy *Les déterminants du nom en français*, *Le bon usage* a *Grammaire méthodique du français*.

U členu určitého se zaměřuji nejen na jeho obecné vlastnosti, ale také na funkci anaforickou, kataforickou či deiktickou, které následně v praktické části analyzuji. Také se pokusím nastínit rozdíly mezi členem určitým, přivlastňovacím a ukazovacím determinantem. V závěru teoretické části stanovím rozdíly mezi francouzštinou a češtinou. Neboť čeština členy postrádá, stanovím možnosti češtiny, jak určenost vyjádřit.

V praktické části se budu věnovat komparativní analýze francouzského textu a jeho českého překladu, jehož cílem bude stanovit možné české ekvivalenty francouzských určitých determinantů. Komparativní analýzu dvou textů budu provádět na dvou francouzských povídkách Anny Gavaldu z knihy *Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part*. Pomocí českého překladu *Kdyby tak na mě někdo někde čekal*, jehož vy-

davatelem je Mladá fronta (přeložila Silvie Dokulilová), se následně pokusím stanovit přehled použitých českých respondentů. Vybrané dvě povídky k analýze budou o rozsahu 20 stran.

Ke každému určitému determinantu ve francouzském textu budu přistupovat jednotlivě a pokusím se je nejen kvantifikovat, ale také analyzovat jejich funkce v textu. Výstupem práce poté bude promyšlená syntéza možných českých ekvivalentů určitých francouzských determinantů.

Teoretická část

1 Determinanty v současné francouzštině

Determinanty neboli určovatelé jsou slova, která ve francouzštině nezbytně doprovázejí podstatná jména nebo jiné druhy slov¹, přičemž se determinanty mění dle rodu a čísla² slova, které doprovázejí. Determinanty tyto slova aktualizují a umožňují jim se realizovat ve větě.

CHAQUE fleur s'évapore ainsi qu'UN encensoir.

Determinanty mohou měnit jakékoli slovo nebo jakýkoli prvek na podstatné jméno:

On a compté LES peut-être de Renan.

Determinanty také umožňují odlišit rod a číslo slov, které se nemění v rodu ani v čísle. Tato funkce má významnou úlohu v mluveném projevu, neboť se rod a především číslo slova rozliší právě pomocí determinantu:

*UN élève - UNE élève. UN cours - DES cours. LE couteau - LES couteaux. CE couteau - CES couteaux. MON couteau - MES couteaux.*³

U jednoslabičných slov přispívají určovatelé k jejich zvukové výraznosti:

*De l'eau, les œufs, ses yeux apod.*⁴

1.1 Druhy determinantů

Jednotné rozdělení francouzských determinantů není snadné a v gramatikách se můžeme setkat s odlišným rozdělením. Já si níže ve své práci dovoluji porovnat rozdělení determinantů v knihách *Le Bon usage*, *Les déterminants du nom en français* a *Grammaire méthodique du français*.

Dle Grevisse⁵ je minimálním determinantem považován člen. Francouzština rozlišuje 3 jejich druhy: člen určitý, člen neurčitý a člen dělivý. Pro dodatečné označení poté fran-

¹ Přídavná jména (*le père, la mère*), číslovky (*le huit, le premier*), zájmena (*le sien*), příslovce (*dire son oui*), předložky (*Il faut peser chaque pour et chaque contre*).

² Pokud tvrdíme, že se determinant mění v rodu a čísle, musíme uvážit jeho kategorii, a ne každého z jeho představitelů. UN se mění dle rodu, to však neplatí u DEUX. PLUSIEURS se vždy vyskytuje v čísle množném a nemění se dle rodu. QUELQUE se ale mění dle čísla, nikoli dle rodu. Je tedy třeba dodat, že změna je často omezena grafickou podobou slov.

³ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, s.737 - 738

⁴ HENDRICH, J. – RADINA, O. – TLÁSKAL, J. (2001), *Francouzská mluvnice*, Plzeň, Fraus, str. 192

couzština odlišuje jiné determinanty, a to determinanty ukazovací, přivlastňovací, číselné, neurčité, tázací, zvolací a vztažné, přičemž každý z těchto determinantů je používán v jiné situaci.

V *Grammaire méthodique du français*⁶ se vyskytuje rozdělení, při kterém jsou determinanty rozděleny na dvě hlavní skupiny: determinanty určité a neurčité, přičemž určité determinanty zahrnují určitý člen, determinanty ukazovací a přivlastňovací, právě kterými se budu zabývat ve své bakalářské práci. Do neurčitých determinantů je zahrnut člen neurčitý, člen dělivý, neurčité determinanty, záporné determinanty, stejně jako determinanty vztažné, tázací a zvolací.

Daniel Leeman⁷ rozděluje determinanty do dvou hlavních tříd, a sice *les Articles* a *les Adjectifs déterminatifs*. *Les Articles* zahrnují člen určitý (*le, la les*), člen neurčitý (*un/e, des*) a člen dělivý (*du, de la, des*). U *les Adjectifs déterminatifs* následně rozlišuje šest podtříd, které zahrnují přivlastňovací adjektivum (*mon, ma, tes...*), ukazovací adjektivum (*ce/t, cette, ces*), neurčité adjektivum (*quelque/s, plusieurs, chaque...*), číselná adjektiva zahrnující základní adjektiva (*un, deux, quinze...*) a adjektiva řadová (*premier, deuxième...*). V nespolední řadě se jedná o adjektiva tázací, zvolací (*quel/le/s*) a adjektiva vztažná (*lequel, laquelle...*).

Můžeme si tedy všimnout, že tato rozdělení determinantů jsou si sice podobná, nikoli ale identická. Podobně se liší rozdělení determinantů v jiných gramatikách. Stejně jako je těžké jednotně definovat druhy determinantů, tak může být problematické i jednotně stanovit kombinovatelnost těchto determinantů.

1.2 Kombinace určitých determinantů

Kombinace determinantů jsou v gramatikách popsány velmi podrobně. Neboť se ve své práci zaměřuji na určité determinanty, uvedu právě jejich možné kombinace.

Některé determinanty se mohou vzájemně kombinovat, některé nemusí a některé kombinace jsou dokonce nepřipustné. Jedna z nepřipustných kombinací se týká právě určitých determinantů, které nesmí být kombinované mezi sebou. Na straně druhé určité determinanty mohou být kombinovatelné s některými determinanty neurčitými. A neboť

⁵ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, s.738

⁶ RIEGEL, M. - PELLAT, J.-C. - RIOUL, R. (2004), *Grammaire méthodique du français*, Paris, Quadrige, s.152

⁷ LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF, s.29

některé kombinace možné jsou a některé nikoli, D. Leeman přichází s vysvětlením, a sice že určité determinanty jsou tzv. *homogène*, zatímco neurčité determinanty nikoli. Určité a neurčité determinanty tak rozděluje do dvou odlišných podtříd, jejichž možnosti kombinovatelnosti jsou odlišné. Jednou ze základních odlišností těchto podskupin je dislokace, kterou určité determinanty povolují, zatímco neurčité nikoli.⁸

Jak již bylo zmíněno, určité determinanty nejsou vzájemně kombinovatelné. Z tohoto důvodu nejsou přípustné následující kombinace.

**les mes crayons, *mes les crayons, *le ce dictionnaire, *ce le dictionnaire*

Nicméně určité determinanty mohou být kombinovatelné například s *tout* nebo *tous*.

Tous mes crayons / Tous les livres / Tous ces stylos / Tout le dictionnaire

Ale také s determinanty *quelques*, *divers*, *différents* nebo s číslovkami.

Les quelques amis qui me restent...

Mes différents amis m'ont écrit

Ces quinze personnes ne sont pas invitées

Ale na straně druhé nejsou možná spojení jako například **Le chaque*, **Mes plusieurs* nebo **Ces tels*⁹.

⁸ LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF, s.38

⁹ LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF, s.38-40

1.3 Charakteristika nominální skupiny

Determinanty jsou důležitou součástí nominální skupiny, proto bych v této podkapitole ráda zmínila nominální skupinu a roli determinantů v ní.

V Grammaire méthodique¹⁰ jsou uvedeny dva pohledy, jak se nominální skupina může definovat:

- pohled externí – zda bereme v úvahu konstrukce, do kterých je schopna vstoupit. Čeho může být utvářejícím prvkem? Jaké jsou její možné funkce?
- pohled interní – zda uvažujeme její strukturu a její rozbor: z čeho může být složena?

Nominální skupina se může vyskytovat na několika syntaktických pozicích, a to například ve formě podmětu, příslovečného určení, předmětu přímého aj.

Cet été, tous les soirs, place Gutenberg, les touristes pourront assister à un spectacle de musique et de danses folkloriques. → příslovečné určení

Les chiens aboient. → podmět

Ve své minimální normativní formě se nominální skupina skládá z nějakého determinantu a nějakého substantiva. K rozšířené nominální skupině se přidává jeden nebo několik modifikátorů: přídavné jméno, předložková skupina, vztažná vedlejší věta nebo také pro některá substantiva či vedlejší věta předmětná zkrácená na infinitivní formu. Tato minimální definice ale nemusí platit vždy, neboť se vyskytuje velké množství vlastních jmen, která nejsou doprovázena určovatelem, stejně tak jako některá obecná jména, která za přesně definovaných podmínek také nemusí být determinantem doprovázena.

Minimální forma nominální skupiny tedy odpovídá dvojici:

[určovatel + podstatné jméno]

¹⁰ RIEGEL, M. - PELLAT, J.-C. - RIOUL, R. (2004), *Grammaire méthodique du français*, Paris, Quadriga, s.147-151

Les dernières déclarations du ministre que j'ai lues dans la presse → les déclarations.

Tyto dva tvořící prvky jsou na sobě závislé a vzájemně se podporují, přičemž určovatel v této dvojici může:

- být nositelem rodu a čísla podstatného jména a může tedy odlišit homonyma, která by byla bez přítomnosti určovatele jen těžko rozlišitelná
le mousse / la mousse, le mort / la mort
- aktualizovat jméno od obecného názvu (*livre*) k tomu, co označuje v diskursu
un / le / ce / ton / cinq / plusieurs / quelques livre(s)
- převádět jiné druhy slov na podstatná jména
un dur, le prêt à porter, un sans faute, le pourquoi et le comment

Jak již bylo zmíněno, minimální nominální skupina se musí skládat z nějakého determinantu a nějakého substantiva. Toto substantivum má vždy svůj rod, mužský nebo ženský.

un bon café / une bonne tisane

Plurální forma determinantu však nerozlišuje opozici rodu. Určité determinanty v plurálu tedy mají neměnnou formu jak pro rod ženský, tak pro rod mužský.

Příklady neměnné formy determinantu v plurálu: *la / les – ce, cette / ces – mon, ma / mes etc.*

Příklad neměnné formy přídavného jména: *un lieu calme / une rue calme*

Číslo, jednotné nebo množné, je tedy přiděleno k podstatnému jménu nebo jinému druhu slov jen v okamžiku promluvy. Záleží pouze na výběru mluvčího, jaké referenční zasazení v danou chvíli potřebuje.¹¹

¹¹ RIEGEL, M. - PELLAT, J.-C. - RIOUL, R. (2004), *Grammaire méthodique du français*, Paris, Quadrige, s.150-151

2 Určité determinanty v současné francouzštině

Jak již bylo zmíněno, determinant neboli určovatel se definuje jako slovo, které musí nezbytně předcházet podstatné jméno, aby mohl správně vytvořit nominální skupinu základní věty.¹² Mezi určité determinanty se řadí člen určitý, ukazovací a přivlastňovací determinanty.

Mezi charakteristické znaky určitých determinantů patří i to, že představují referenci jména, jak můžeme vidět na příkladu:

Je laisse la fenêtre ouverte. / Je laisse cette fenêtre ouverte. / Je laisse ma fenêtre ouverte.

Z těchto uvedených příkladů je zřejmé, že účastník dialogu je obeznámen a ví tedy, o které okno se v dané situaci jedná. V opačném případě *Je laisse une fenêtre ouverte* nic nesignaluje o přesné určenosti okna, nevíme tedy, o které okno se jedná a můžeme si tedy položit otázku: „*Laquelle?*“ = „*Které?*“, což by bylo naprosto rozdílné od předešlých situací.

Uveďme si pro představu jistého Maxe, který má kočku, ale po příchodu domů ji ve svém bytě nemůže najít.¹³ Obrací se tedy na svou ženu, které se ptá *Tu n'a pas vu le chat?* následně se však obrací na svého souseda s otázkou *Vous n'avez pas vu mon chat?* a nakonec se kolemjdoucích na ulici ptá *Vous n'avez pas vu un chat?*

Z prvních dvou otázek je zřejmé, že Maxova žena a soused jsou obeznámeni s tím, že Max vlastní kočku, ví tedy o její existenci. Nevhodné by bylo použití členu určitého (*le*) nebo přivlastňovacího determinantu (*mon*) v poslední zmíněné situaci, neboť by bylo chybné předpokládat, že kolemjdoucí na ulici znají Maxovu kočku.¹⁴

Tyto příklady utvrzují charakteristické znaky určitých determinantů, a sice že reference podstatného jména je dle předpokladu účastníkem dialogu identifikovatelná. Účastník dialogu je tedy obeznámen se situací a ví, o co se jedná, a to buď:

- pomocí lingvistického kontextu

¹² RIEGEL, M. - PELLAT, J.-C. - RIOUL, R. (2004), *Grammaire méthodique du français*, Paris, Quadrige, s.151

¹³ Tvůrcem příkladu je O.Grannis a byl prezentován Michelelem Galmichem v článku «Quelques remarques sur l'exploitation linguistique de la notion de description définie», vydaný roku 1979 v tisku *Linx*, numéro 1, Université de Paris X - Nanterre

¹⁴ LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF, s.43

- pomocí situace
- nebo pomocí toho, že se mluvčí a účastník dialogu vyskytují ve stejném prostředí

Bylo by však chybné předpokládat, že ukazovací determinanty pouze ukazují na jména, neboť mohou doprovázet i náznak ukazování: *Il est élégant ce manteau.*

Podobně tomu je i u přivlastňovacích zájmen, které nemusí vždy nutně jen určovat charakteristický rys vlastnění, ale mohou označovat osobní vztah k věci či osobě: *mon bus* (ten autobus, kterým jezdím, nemyslí se tím, že je nutně můj), *mon pays* (země, ve které žiji, podobně bychom mohli říci *ton pays*, země, ve které ses narodil), *mon mari* (muž, kterého jsem si vzala, nikoli muž, který je jen můj).

Určité determinanty, jak již bylo zmíněno, tedy představují referenci jména, ale také pomocí takzvaných *chaines anaphoriques* zásadně přispívají ke kohezi textu.¹⁵

2.1 Morfologické vlastnosti

Morfologické formy členu určitého a determinantu ukazovacího a přivlastňovacího nám dokazují, že mají některé vlastnosti společné, a to především jak se mění v rodě jednotného čísla, a jak ve své formě rozlišují plurál od singuláru¹⁶.

Le/la/les ce/cette/ces mon/ma/mes notre/nos votre/vos leur/leurs

Tyto vlastnosti jsou tedy charakteristické pro určité determinanty, na rozdíl od determinantů neurčitých, které tyto morfologické vlastnosti postrádají, a tím se od určitých členů také odlišují. Jak si můžeme všimnout na příkladech *plusieurs*, *divers*, *différents*, tyto neurčité determinanty se vyskytují pouze v plurálu, na rozdíl od určitého determinantu například *mon/ma/mes*, který se může vyskytovat v singulární i plurální formě. Neurčitý determinant *chaque* se ale naopak vyskytuje pouze v singuláru. To však neznamená, že by se neurčité determinanty vyskytovaly jen v singuláru a nebo jen v plurálu. U neurčitých determinantů se můžeme setkat se slovy *quelque* a *quelques*, která nejsou souměrná jako *certain/e* a *certain/es*, které ale nemají stejné syntaktické vlastnosti.

Z těchto příkladů si tedy můžeme všimnout, že určité determinanty mají společné vlastnosti, které je odlišují od determinantů neurčitých.

¹⁵ LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF, s.44

¹⁶ Odlišnost rodu jména v plurálu však u určitého determinantu je nerozpoznatelná – *les chats (m.)*, *les maisons (f.)*

Je třeba však zmínit, že ne vždy je nutné se řídit formulací „determinant se mění dle rodu a čísla slova, které doprovázejí“, neboť se vyskytují případy, kdy determinanty nejsou stejného čísla jako slova, která předcházejí.

Il déteste ses frère et sœur.

Ils ont invité leurs voisin et voisine.

*Les date et signature doivent être précédées de la mention «lu et approuvé».*¹⁷

2.2 Syntaktické vlastnosti

Pro neurčité determinanty je ze syntaktického hlediska typické, na rozdíl od determinantů určitých, že mohou vystupovat na pozici přívlastku, a to buď ve formě pronomiální:

Ils sont quelques-uns / plusieurs / trois.

nebo ve formě adjektivní:

Ils sont divers, différents.

Co se však týče určitých determinantů, u těch bychom ze syntaktického hlediska mohli potvrdit podobný vztah mezi přívlastňovacím determinantem a adjektivem *mien, tien* atd. na příkladu¹⁸:

Ma théorie = la théorie qui est mienne.

Ta théorie = cette théorie est tienne.

Ze syntaktického hlediska si také můžeme všimnout jiné odlišnosti mezi určitými a neurčitými determinanty, i když však ne tak obecné, a sice že určité determinanty jsou schopny uvést jméno rozvíte superlativem typu *le plus Adj.*, *le moins Adj.*:

Le détail le plus petit, la chose la plus étrange.

Nicméně jiné determinanty než určité jsou v těchto konstrukcích velmi vzácné a nachází se v psaném jazyce, zvláště v literatuře. Na straně druhé můžeme na této pozici najít i jiné determinanty:

J'ai affaire cette année à un élève le plus dissipé qui soit. (Jouhandeau)

¹⁷ LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF, s.53,54

¹⁸ LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF, s. 54,55

3 Člen určitý

Jak již bylo zmíněno, člen je charakterizován jako minimální determinant, slovo, které umožňuje aktualizovat jméno nebo ho realizovat ve větě, pokud si význam slova nežadá jiný determinant.¹⁹

Tabulka 1 Člen určitý

		SINGULIER		PLURIEL	
		devant consonne	devant voyelle	devant consonne	devant voyelle
MASCULIN	le [lə]	l' [l]	les [le]	les [lez]	
FÉMININ	la [la]				

Zdroj: vlastní zpracování dle Grammaire méthodique du français

U členu určitého rozlišujeme tvar jednoduchý a složený. Tvar²⁰ členu určitého v jednotném čísle je *le* pro rod mužský, *la* pro rod ženský. Ve francouzštině je však potřeba rozlišit, zda podstatné jméno, před nímž určitý člen stojí, začíná souhláskou nebo dyšným **h**. Jak si můžeme všimnout na příkladech²¹:

le garage, le hangar, la voiture, la hache

Elidovaný tvar *l'* je ve francouzštině používán v obou rodech, pokud podstatné jméno začíná samohláskou nebo němým *h*.

l'escalier (m.), l'hôtel (m.), l'arme (f.), l'heure (f.)

V množném čísle má člen určitý pro oba rody tvar stejný, a to *les*. Tento jediný tvar množného čísla na rozdíl od singuláru nerozlišuje, čím podstatné jméno začíná:

les garages, les hangars, les voitures, les haches

Před podstatnými jmény, která začínají samohláskou nebo němým *h*, dochází k vázání:

les escaliers [ləʒeskaljɛ], les hôtels [ləʒɔtel], les armes [ləʒarm]

¹⁹ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, s.742

²⁰ HENDRICH, J. – RADINA, O. – TLÁSKAL, J. (2001), *Francouzská mluvnice*, Plzeň, Fraus, str.193

²¹ Všechny příklady uvedené na této straně převzaty z HENDRICH, J. – RADINA, O. – TLÁSKAL, J. (2001), *Francouzská mluvnice*, Plzeň, Fraus, str.193

V některých případech však k výpustce (elizi) samohlásky v členu určitém docházet nemusí. Např. u číslovek *le un, le huit, le (la) onzième* nebo u slov *le oui, le yacht* [ləjot] nebo také u názvů samohlásek *le a*²².

Spojením členu určitého s předložkou **à** nebo **de** nám vznikají tvary stažené a nestažené.

Stažené tvary:

Rod mužský: de + le = **du**

Množné číslo: de + les = **des**

Rod mužský: à + le = **au**

Množné číslo: à + les = **aux**

Nestažené tvary:

Pro oba rody: **de l'**

Pro rod ženský: **de la**

Pro oba rody: **à l'**

Pro rod ženský: **à la**

*Parler AUX voisins et AUX voisines. Le repas DU soir. La veille des vacances*²³.

Před slovy začínající samohláskou v množném čísle opět dochází k vázání na [z], např.

*Parler aux enfants. La cime des arbres*²⁴.

Ke staženým tvarům nemusí však nezbytně docházet ve všech situacích, jak uvádí Grevisse ve svém díle *Le Bon Usage*²⁵, z něhož si dovoluji uvést některé ze zmíněných situací, ve kterých k vázání dochází a ve kterých nikoliv:

V dnešní době, neboť vždy tomu tak nebylo, u názvů rodin začínajících členem *le* k vazbě nedochází. *Les tableaux DE Le Nain. La Psychologie des foules et DE Le Bon.*

Stažené tvary se obvykle používají u názvů míst, které začínají členem **le** nebo **les**.

Venir DU Touquet, DES Sables-d'Olonne. L'aérodrome DU Bourget.

U názvů děl, obrazů apod., jejichž názvy také začínají členem **le** nebo **les** a jsou doprovázeny předložkami **à** nebo **de**, k vázání většinou dochází.

²² HENDRICH, J. – RADINA, O. – TLÁSKAL, J. (2001), *Francouzská mluvnice*, Plzeň, Fraus, str.193

²³ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, s. 743

²⁴ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, s.743

²⁵ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, s. 743

L'auteur DU Misanthrope. Molière songeait AUX Précieuses ridicules.

Pokud název obsahuje dvě jména spojená spojkami **et** nebo **ou**, k vázání dojít může (vázání by se však týkalo jen prvního členu, u druhého členu by k vázání nedošlo) i nemusí.

Příklady stažených tvarů: *Dans la dédicace DU Coq et l'Arlequin.*
Gætz, le héros DU Diable et le Bon Dieu.
À propos DES Semailles et les Moissons.
Au troisième chapitre DU Rouge et le Noir.

Příklady nestažených tvarů: *La fin DE Le Rouge et le Noir.*
À propos DE Le Rouge et le Noir.
Quand M. Victor de Tracy m'a parlé DE Le Rouge et Le Noir.

3.1 Užívání členu určitého

Funkce členu jsou velmi četné a jeho správné použití patří k nejobtížnějším částem francouzské mluvnice. Já si v této podkapitole dovoluji čerpat z *Le bon usage*²⁶.

Postavení členu určitého je vždy před podstatným jménem pro označení bytosti či věci, která je mluvčímu nebo účastníkovi dialogu známa. Damourette a Pichon takovýto člen nazývají členem notorickým.

LE soleil luit pour tout le monde. → podstatné jméno *soleil* je v tomto případě známé všem

Člen určitý se také používá v situacích, kdy je ze situace zřejmé, o co se v dané situaci jedná.

Donnez-moi LA clé.

Člen určitý ale také může vyjadřovat jedinečnost (*L'archevêque de Paris.*) nebo celou kategorii (*Aimer LES livres.*). Singulární forma členu určitého může vyjadřovat obecnost, tedy pokud chceme zmínit druh nebo kategorii, nikoli jedince (*LE chien est l'ami de l'homme.*)

²⁶ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, s. 742

Člen určitý také může označovat to, co bylo v textu nebo v promluvě dříve zmíněné.

Marinette chantait une petite chanson à un poussin jaune qu'elle tenait sur les genoux. Tiens, dit LE poussin en regardant du côté de la route, voilà un bœuf. (Aymé, Contes du chat p., Le cerf et le chien)

V tomto příkladu si dokonce můžeme všimnout, že člen určitý by v dané situaci mohl být zaměněn ukazovacím determinantem.

Člen určitý také může vyjadřovat přítomnost (*Oh! LE beau papillon!*) nebo čas promluvy (*Nous partons à L'instant.*).²⁷

Z předchozích příkladů si tedy můžeme všimnout, že člen určitý předpokládá existenci a jedinečnost: není tedy jiného dostupného referenta, který by ověřil popis reality znázorněný nominální skupinou.²⁸

Takto vytvořená reference může být *spécifique*, týkající se jednoho nebo více charakteristických jedinců, nebo *générique*, týkající se souboru tříd nebo podtříd. Člen určitý se také používá pro označení obecné platnosti tzv. *noms massifs* (*le vin / la farine / le courage*), jejichž zvláštní okolnosti jsou tvořeny prostřednictvím dělivého členu. Z tohoto pohledu mohou být některé formulace dvojznačné: *Le chien aboie* může znamenat, že je zde jeden pes, který v tuto chvíli štěká, nebo může znamenat obecnou platnost, že psi štěkají, tedy že vydávají tento zvuk. Tomu (dvojznačnosti) není jinak ani v plurální formě tohoto příkladu *Les chiens aboient*. Ve většině případech nám při dvojznačnosti bývá pomocníkem kontext a situace.

U příkladu *Passe-moi le livre* má člen určitý nutně referenci *spécifique* a v tomto případě nemůže mít jinou, neboť sloveso *passer* odkazuje na konkrétní knihu. Může se stát, že ve zmíněné situaci může být okolo více knih a pokud by tomu tak bylo, muselo by být ze situace zřejmé, o jakou konkrétní knihu se jedná.

Naopak u příkladu *Il faut que le livre cesse d'être une marchandise comme une autre*, je reference *générique*, neboť ani situace ani kontext nám v tomto případě neumožňuje

²⁷ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, s. 742

²⁸ RIEGEL, M. - PELLAT, J.-C. - RIOUL, R. (2004), *Grammaire méthodique du français*, Paris, Quadrige, str.154,155

považovat předmět *livre* za konkrétní. Jak nám potvrzuje zbytek věty, *livre* v této větě je knihou obecně, tedy předmět, kterému říkáme *livre*.

Sens générique může být prokazatelný dislokačním testem, a sice použitím *ça*: *Le(s) chien(s), ça aboie. Le(s) roman(s), j'aime ça.* U *sens spécifique* používáme zájmeno osobní: *Le chien, il a encore aboyé.*

V situacích, kdy by se ostatní jazyky přikláněly k použití posesivních tvarů, francouzština používá člen určitý jako determinant nominální skupiny, který představuje anaforickou část vztahující se k celku. Nejčastější termín představující celek předchází tomu, který představuje část celku: *Il a les yeux bleus. Cette voiture a reçu un choc sur l'aile. Sa mère lui a tiré les oreilles. Il s'est lavé les mains*²⁹.

4 Deixe a anafora

V této kapitole³⁰ se věnuji termínům *deixe* a *anafora*, neboť určité determinanty mají tyto funkce.

Termín *deixis*³¹ se používá pro označení kontextu, který je zřejmý z konkrétní situace během promluvy. Často používané termíny pro vyjádření *deixe* ve výpovědi jsou jak příslovce *là*, *ici* nebo zájmena *ça*, *lui*, jak můžeme vidět na příkladech:

Où est Paul? – Il est là! → *là* může být pochopeno pouze v případě, pokud víme, kde se zmiňované *là* nachází nebo pokud je to zřejmé ze situace:

Responsable, c'est lui...

Deixe označuje to, co není přímo zmíněno ve výpovědi, ale co je zřejmé z okolnosti.

Anafora však odkazuje na to, co bylo předem zmíněné přímo v textu nebo ve výpovědi, tedy *à l'intérieur de l'énoncé*, založená na vztahu ve výpovědi. Obecně je *anafora* chápána jako zpětné odkazování k předchozím výrazům v textu, jak ostatně můžeme vidět na příkladech:

Il arriva dans le village et, là, il demanda au premier passant... → *là* je v tomto případě chápán jako reference vesnice

²⁹ RIEGEL, M. - PELLAT, J.-C. - RIOUL, R. (2004), *Grammaire méthodique du français*, Paris, Quadrige, str.154,155

³⁰ LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF, str.68 - 70

³¹ Odpovídající adjektivní tvar je *déictique*.

Elle a dit qu'elle voulait le quitter, et, ça, il ne le lui pardonnera jamais. → *ça* se vztahuje k události, která byla zmíněna v předešlé větě

Tyto pravidla anafory platí i pro anaforický člen, nicméně se můžeme setkat i s členem kataforickým. Weinrich anaforický a kataforický člen rozlišuje pomocí *pré-information* a *post-information*. *Pré-information* odpovídá anafoře, tedy kontextu, který byl již v průběhu textu nebo výpovědi vyjádřen. Informace byla již vyřčena a předpokládá se tedy, že význam slova v textu je již znám.

Voici votre courrier, ouvrez la lettre, elle est urgente.

→ v tomto příkladu je jako *pré-information* chápané «*voici votre courrier*», které odkazuje na jméno *la lettre*

Post-information je kontext, který následuje až po jménu, a odpovídá tak členu kataforickému.

*J'attends une lettre qui m'annonce son arrivée.*³²

→ *une lettre* je v tomto případě jméno, které v průběhu textu předchází kontextu. Kontextu v této větě odpovídá «*qui m'annonce son arrivée*»³³

Kataforický člen tedy uvádí informaci doposud neznámou a rozvádí ji až následně po jménu.

Anaforický člen je pravidelně umístěn před jméno, jehož význam je již znám, a pravidelně se uplatňuje u jmen vyjadřujících části lidského těla, přírody nebo u jmen, která jsou všem známa.

le monde, la terre, le soleil, la neige, le printemps

le corps, les mains, la vie, la naissance, la mémoire

Jak můžeme vidět, anaforický člen tedy obvykle doprovází slova, která jsou běžně používaná. Krom toho anaforický člen slouží také k nominalizaci, a to především v rodě mužském.

Le pouvoir, le savoir, le savoir-vivre

Le vrai, le faux, le beau, le français

Le bien, le mal, le mieux

Le moi, le pour et le contre, le pourquoi

Výskyt anaforického členu je v textu nebo ve výpovědi častější než členu kataforického.³⁴

³² WEINRICH, H. (1990), *Grammaire textuelle du français*, Paris, Didier-Hatier, str. 204-206

³³ WEINRICH, H. (1990), *Grammaire textuelle du français*, Paris, Didier-Hatier, str. 204-206

Určité determinanty mohou mít tedy funkci anaforickou, deiktickou či kataforickou. Jak si můžeme všimnout v níže uvedených příkladech, je podstatné, aby ze situací bylo zřejmé:

- kdo mluví «*Attention à nos enfants*» s tímto nápisem bychom se mohli setkat při příjezdu např. do vesnice, kde by v tomto případě nápis zastupoval obyvatele vesnice
- komu je výpověď určena «*Au-delà de cette limite, votre ticket n'est plus valable*» (např. v metru, určeno cestujícím)
- na jakém místě a v jakou chvíli jsou výpovědi popsány či vysloveny

Il pleut ce matin. Décidément, ce n'est pas mon jour!

Zároveň, jak si můžeme všimnout v následujícím příkladu níže, ukazovací determinant oznamuje účastníkovi dialogu nebo čtenáři, že ví, o co se v dané situaci jedná, a to ve smyslu «*vous savez / tu vois ce que je veux dire*»:

Elle portait de ces robes brodées incrustées de perles et de petits miroirs très à la mode dans les années 1970.

Podrobněji se determinantům ukazovacím a přivlastňovacím zabývám v následujících podkapitolách.

4.1 Ukazovací determinanty

Ukazovací determinanty určují slova označující stav bytosti či věci, nebo je zasazují do času či kontextu promluvy.

*Donnez-moi CE livre. Les moissons sont belles CETTE année.*³⁵

Z morfologického hlediska rozlišujeme dvě formy ukazovacích determinantů, a to *simples* nebo *renforcées*. Mezi jednoduché tvary ukazovacího determinantu patří determinant 'ce', který se přidává vždy ke jménu mužského rodu (*ce garçon*). Determinant 'cet' se pojí se jmény, která začínají samohláskou nebo němým *h* (*cet arbre, cet honneur*) a determinant 'cette' se pojí se jmény rodu ženského (*cette maison*), determinant 'ces' je plurální forma ukazovacího determinantu pro všechny rody (*ces enfants, ces tables*).

³⁴ WEINRICH, H. (1990), *Grammaire textuelle du français*, Paris, Didier-Hatier, str. 212-214

³⁵ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, str.794

Tabulka 2 Ukazovací determinanty

	SINGULIER		PLURIEL	
	devant consonne	devant voyelle	devant consonne	devant voyelle
MASCULIN	ce [sə]	cet [sɛt]	ces [sɛ]	ces [sɛz]
FÉMININ	cette [sɛt]			

Zdroj: vlastní zpracování dle Grammaire méthodique du français

Vyskytují se i formy ukazovacího determinantu tzv. *renforcées*, které jsou tvořeny pomocí adverbíí 'ci' a 'là', které jsou připojeny spojovací čárkou až za určené slovo. Determinant *ci* obvykle odkazuje na bližší objekt ve vztahu k mluvčímu, determinant *là* naopak obvykle odkazuje na objekt vzdálenější.³⁶

Ce livre-ci. Ce livre-là. Prends ces deux-ci.

Ze sémantického hlediska mohou ukazovací determinanty mít několik funkcí³⁷.

Mezi základní funkci ukazovacích determinantů patří, že na věci nebo bytosti odkazují ve vztahu k mluvčímu, mají tedy funkci deiktickou.

Je vous offre CES fleurs pour vous remercier.

→ jedná se o květiny, které mluvčí právě drží v ruce

Ukazovací determinanty jsou také používány pro zdůraznění jednoho objektu z několika možných, přičemž determinant *ci* uvádí objekt, který se nachází blíže než objekt uvedený determinantem *là*.

Voulez-vous ce collier-CI ou ce collier-LÀ?

Ukazovací determinanty mohou zároveň odkazovat na bytosti či věci, které během promluvy již nejsou přítomny. Jak můžeme vidět na příkladu:

Pierre était à peine sorti que Jean s'écria: «Cet homme est fou!»

V některých případech může být vhodnější použití determinantu přivlastňovacího před ukazovacím. Například u věcí týkajících se částí těla se přikláníme k determinantu při-

³⁶ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, str.794

³⁷ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, str.795

vlastňovacímu. *Elle enlève sa robe*. Avšak v případě, že se jedná o zvláštní záměr, je možný i determinant ukazovací. *Enlevez cette robe*.³⁸

Mezi další funkce ukazovacích determinantů se řadí funkce anaforická. V tomto případě determinant slouží jako odkaz k tomu, co bylo dříve zmíněno.

Édouard (...) découvre une main délicate (...). À la vue de CETTE main, il se sentit le cœur gonflé d'une tendresse soudaine. (Duhamel, Deux hommes, I)

Ukazovací determinant ve funkci anaforické může být často přiřazen k apozici.

L'homme, CET inconnu. (titre d'un livre d'Al. Carrel)

Anaforická funkce se také objevuje v hovorové francouzštině a v takových případech můžeme ukazovací determinant nahradit zvolacím *quel*. *Elle a assuré qu'il n'y avait jamais eu un clair de lune pareil. Je lui ai dit: «Cette blague!» (Proust, Rech., t.I, p.366)*

Ukazovací determinant může mít ale funkci i kataforickou, při které se determinant odkazuje na to, co v promluvě bude následovat.

Elle prononça CE mot, si vulgaire: «Que vous êtes joli, mon amour!»

(Barrès, Sous l'œil des barb., p.101)

Demonstrativa se také uplatňují při označení času. Je však třeba dodat, že se jedná o to označení času, které se týká času nebo doby, ve které se mluvčí vyskytuje.

CET hiver je marie ma fille. (Stendhal, Rouge, I, 23)

Je serai CE soir ivre mort. (Baudel., Fl. du m., Vin de l'assassin)

Jak si můžeme všimnout v těchto uvedených příkladech, čas, kterého se příklady týkají, je shodný s časem, ve kterém je promluva vyřčena. Tyto časové odkazy se však mohou týkat i minulosti či budoucnosti.

Que dire votre M. de Rênal lorsqu'il se verra destitué un de CES quatre matins (...)?

(Stendhal, Rouge, II, I.)³⁹

³⁸ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, str.796

³⁹ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, str.797

Obecně můžeme říci, že ukazovací determinant 'ce' odpovídá ekvivalentu:

$$Ce\ stylo = le\ stylo + ici / de\ là^{40}$$

Můžeme si tedy všimnout, že ukazovací determinant se nezbytně skládá z členu určitého a odkazování se na místo či čas promluvy. Pro upřesnění, jaký je rozdíl mezi členem určitým a ukazovacím zájmenem si dovoluji uvést příklad ze zdroje *Les déterminants du nom en français*⁴¹.

a) *Et pour ces messieurs, qu'est-ce que ce sera?*

b) *Et pour les messieurs, qu'est-ce que ce sera?*

Příklad a) se zdá přirozenější než příklad b), pokud předpokládáme situaci, že číšník přechází k dalšímu stolu pro nové objednávky. V tomto případě bychom předpokládali, že stoly byly u sebe, a tak zákazníci, ke kterým právě přechází, slyšeli, jak si vedlejší stůl předtím objednával. V té situaci by byl příklad a) vhodný. Pokud však zákazníci u stolu, ke kterému číšník přechází, hlasitě diskutovali, stěželi by zaslechli objednávku vedlejšího stolu a v takovém případě by byla vhodnější formulace b), tedy s určitým členem *les*. Použití ukazovacího determinantu by mohlo vyznít, že číšník na zákazníky s objednávkou naléhá.

4.2 Přivlastňovací determinanty

Z morfologického hlediska se přivlastňovací determinanty mění dle rodu (*mon livre / sa livre*), dle čísla (*mon livre / mes livres*) a především podle osoby (*mon / ton / son livre*)⁴². Jeho forma⁴³ ale také záleží na fonetických kritériích, tedy determinanty *mon*, *ton*, *son* nemusí doprovázet pouze jména mužského rodu, ale také slova začínající samohláskou nebo němým *h*.

MON erreur, TON habitude

ALE : MA hernie, TA onzième victoire

Forma také záleží na rodě a čísle takzvaných «possesseurs», tedy na čísle osob nebo věcí, které mají funkci reference. U přivlastňovacích determinantů hovoříme o *uni-possessif*, pokud se determinant vztahuje pouze k jednomu *possesseur*, u *pluripossessif* se naopak determinant vztahuje k více než jednomu.

⁴⁰ LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF, str.74

⁴¹ LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF, str.75

⁴² RIEGEL, M. - PELLAT, J.-C. - RIOUL, R. (2004), *Grammaire méthodique du français*, Paris, Quadrige, str.157

⁴³ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, str.782

Le chêne a perdu SES feuilles. – Les chênes ont perdu LEURS feuilles.

Tabulka 3 Přivlastňovací determinanty

		Nom singulier		Nom pluriel
		nom masculin	nom féminin	
Unipossessifs	1re pers.	mon	ma	mes tes ses
	2e pers.	ton	ta	
	3e pers.	son	sa	
Pluripossessifs	1re pers.	notre		nos vos leurs
	2e pers.	votre		
	3e pers.	leur		

Zdroj: vlastní zpracování dle *Le bon usage*

Ve slovech *monsieur*, *madame*, *mademoiselle*, *monseigneur* nebo *messire* jsou přivlastňovací determinanty trvale zachovány.⁴⁴ Ačkoli tyto slova ve spojení s přivlastňovacím determinantem ve většině případech představují jedno slovo, vyskytují se i případy, ve kterých přivlastňovací determinant může být odtržen:

*Oui, MA chère DAME, - disait sentencieusement Anatole, - voilà la recette pour faire un Empereur.*⁴⁵

Posesivum může vyjadřovat následující vztahy⁴⁶:

- příslušnost (*son régiment*)
- příbuzenský vztah (*son cousin*)
- charakteristický rys (*son intelligence*)
- sémantické vztahy spojené s procesem (*son intervention, son renvoi, etc.*)
- přivlastnění si něčeho

Posesivum tedy může být použito hned z několika důvodů. Všimněme si u příkladu *MON livre*, kde determinant *MON* může vyjadřovat, že knihu vlastním, protože jsem si ji koupil, protože jsem ji dostal, protože jsem ji napsal nebo protože ji právě držím v ruce.

⁴⁴ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, str.783

⁴⁵ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, str.783, převzato z E. et J. de Gonc., Man.Salomon,CXLVIII.

⁴⁶ RIEGEL, M. - PELLAT, J.-C. - RIOUL, R. (2004), *Grammaire méthodique du français*, Paris, Quadriga, str.158

Ze sémantického hlediska⁴⁷ přivlastňovací determinant odpovídá ekvivalentu le (...) de moi :

Mon stylo = le stylo + de moi

Některé výrazy jako například Un stylo à moi by možná více odpovídaly přirozenosti jazyka, ale na druhé straně by to bylo nepřiměřené tomu, co chceme jasně vyjádřit. Pokud je v tomto výrazu použit neurčitý člen un, předpokládáme výskyt i jiných stylos à moi, což by se u členu určitého le předpokládat nedalo. Správné vyjádření přivlastnění by tedy mělo obsahovat člen určitý le a vztah k osobě, což by mohlo být realizovatelné přítomností slovesa *avoir*:

Le stylo que j'ai

Je však třeba dodat, že sloveso *avoir* nemusí být použito vždy:

**J'ai la décision de partir / Je prends la décision de partir / La décision que je prends de partir / Ma décision de partir*

Z uvedených příkladů vyplývá, že se posesivum shoduje s podmětem slovesa. Mohou se však vyskytnout případy, kdy se není možné řídit tímto vztahem, jako na příkladu:

Sa réussite financière, c'est du bidon !

Výraz *Sa réussite financière* by mohl odpovídat následujícím příkladům: *La réussite financière dont il se vante / la réussite financière qu'on lui attribue dans les journaux / la réussite financière que tu lui envies...*

→ z uvedených příkladů je zřejmý vztah k osobě jména (*sa / il*), ale uvedená slovesa jsou odlišná a těžko předvídatelná, a s nominální skupinou (*sa réussite financière*) netvoří vhodnou vazbu. Vztah mezi posesivem a slovesem je tedy určen subjektivní intuicí každého.

Je třeba konstatovat, že je téměř nemožné přesně stanovit, ve kterých formulacích posesivum vždy použít. Nicméně Danièle Godard⁴⁸ přichází s řešením, a sice se spojením posesiva a komplementu de: *sa maison / la maison de Paul*.

Je však třeba rozlišit formulace, ve kterých to možné je, a ve kterých nikoli:

*la maison de Paul / sa maison ALE la maison de bois / *sa maison*

⁴⁷ LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF, str.70-73

⁴⁸ D. Godard (1988), «Les déterminants possessifs et les compléments de nom», *Langue française*, n° 72, Paris, Larousse.

Z uvedeného příkladu *la maison de Paul* vyplývá, že Paul tento dům vlastní nebo že v něm bydlí, což však nemůžeme říct u příkladu *la maison de bois*.

Je tedy zřejmé, že mezi posesivem a osobou je nějaký vztah, je však téměř nemožné přesně formulovat nebo vyjádřit tento sémantický vztah pomocí obecného syntaktického pravidla.

4.2.1 Přivlastňovací determinant nebo člen určitý⁴⁹

Přikláníme se k použití členu určitého před přivlastňovacím determinantem, pokud je z výpovědi zřejmý vztah náležitosti⁵⁰, který se nejčastěji týká částí těla, životného nebo neživotného rodu, a rozumových vlastností.

Il ferme LES yeux. J'ai mal à LA tête. Il perd LA mémoire.

Přivlastňovací determinant naopak používáme 1) u přívlastku nebo jiného rozvíjejícího větného členu, 2) v jistých formulacích nebo 3) u některých běžně užívaných výrazů, které jsou doprovázeny členem určitým, abychom předešli dvojznačnosti (zmatení).

1) *Un Saxon étendu, SA tête blonde hors de l'eau.* 2) *Il lui demanda SA main. = Il lui demanda d'être sa femme.* 3) *Donnez-moi VOTRE bras (dit le médecin).*

V některých případech bez zvláštního důvodu upřednostňujeme posesivum. Jak si můžeme všimnout v následujících příkladech, výše uvedená pravidla nemusí být vždy striktně dodržována:

Il lassa retomber SA tête sur SA poitrine. Elle avait une flèche d'or dans SES cheveux.

Pokud je vztah náležitosti ve výpovědi vyjádřen pomocí vztažných zájmen *dont, de qui, duquel*, přikláníme se k použití členu určitého:

L'auteur dont nous avons lu LE dernier livre.

Mezi další pravidla, které nám pomáhají vhodně použít posesivum nebo člen určitý, patří antecedent. Pokud přivlastňovací determinant ve 3. osobě může být některých případech nahrazen členem určitým, antecedent je vyjádřen zájmenem *en*, který je umístěn před sloveso. V tomto případě, pokud je antecedent rodu životného, upřednostňujeme tvar posesivní. V případě, že je antecedent neživotný, je využito zájmena *en*.

⁴⁹ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, str. 786 - 788

⁵⁰ Velice často hovoříme o tzv. *appartenance inaliénable*.

Le château était fermé; on m'EN a ouvert LES portes.

J'accepte SES intuitions.

Pokud je řídicí prvek předmětem přímým a pokud je antecedent životného rodu, přikládáme se k posesivu:

Julien n'était pas là, et on a regretté SON absence.

Pokud je řídicím prvkem podmět, opět používáme posesivum, a to i pokud je antecedent rodu neživotného.

LEUR (= des écoles) nombre a beaucoup augmenté.

Posesivum je také nezbytné, pokud je řídicí prvek součástí předložkového syntagmatu nebo v případě absence slovesa s uplatněním zájmena *en*.

Si cette pièce était un tableau, comme on s'extasierait sur SA matière. Les quartiers riches, avec LEURS grilles lavées par la pluie [...] n'existaient plus que comme des menaces.

4.2.2 Singulár nebo plurál

V situaci, kde se vyskytuje několik vlastníků a každý z nich vlastní jednu věc, pak jméno a posesivum, které toto jméno určuje, jsou v plurální formě (považováno jako celek). Můžeme se ale také setkat s plurální formou, kdy bychom v takovém případě měli na mysli věc každého z vlastníků. Takovéto věty v plurální a singulární formě však mohou vést k dvojznačnosti:

Ils se promènent avec LEUR FEMME. → une seule pour tous

Ils se promènent avec LEURS FEMMES. → plusieurs pour chacun.⁵¹

Abychom se v tomto případě vyhnuli dvojznačnosti, nejvhodnější by byla formulace:

Chacun avec sa femme.

Příklady v plurálu: *Nous pouvons encore nous appeler par NOS NOMS.*

Ils prirent LEURS MANTEAUX et LEURS CHAPEAUX.

Je mu suis promené avec deux de mes amis et LEURS FEMMES.

⁵¹ GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, str. 789

Plurální forma se tedy využívá v případech, kdy jméno nemá singulární formu, pokud každý z vlastníků vlastní více věcí, nebo také pokud si kontext žádá plurální formu:

Ils ont cassé LEURS LUNETTES.

Les poules étaient suivies de LEURS POUSSINS.

Příklady v singuláru: *Mes compagnons, ôtant LEUR CHAPEAU goudronné [...].*

De hardis compagnons sifflaient sur LEUR ÉCHELLE.

Ils lutteront contre LEUR FEMME.

Singulární forma, jak můžeme vidět z uvedených příkladů, se používá, pokud jméno nemá plurální formu (v kontextu, ve kterém je použit), nebo pokud je jeden předmět společný pro všechny vlastníky:

Vous préparez VOTRE AVENIR.

Les Parisiens regagnent LEUR VILLE à la fin du mois d'août.⁵²

⁵² GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot, str. 789

5 Rozdíly mezi členem určitým, přivlastňovacím a ukazovacím determinantem

Určité determinanty, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, představují referenci jména. Z tohoto pohledu je člen určitý mezi ostatními určitými determinanty nejneutrálnější. Dle Marca Wilmeta⁵³ je člen určitý jen takzvaný *quantifiant*, jehož základní funkcí je vymezit *extensité*. Přivlastňovací a ukazovací determinanty nazývá *caractérisants*, přičemž základní funkcí přivlastňovacího determinantu je vztah věci k osobě, ukazovacích determinantů vztah k deixi.⁵⁴

Passe-moi le stylo. (que tu sais)

Passe-moi mon stylo. (le stylo que tu sais être le mien)

Passe-moi ce stylo. (le stylo que tu sais être là)

Je zřejmé, že člen určitý je součástí ukazovacího a přivlastňovacího determinantu, a tyto determinanty tím nabývají specifitějších vlastností:

Mon stylo = le stylo + de moi

Ce stylo = le stylo + là / d'ici

Uveďme si pro představu dvě osoby, osobu A a B, které přicházejí do bytu osoby A⁵⁵. Osoba A otevírá dveře a vchází do bytu, B ji následuje. Ve chvíli, kdy A pokládá tašku do kuchyně, se obrací na osobu B: «*Tu veux bien fermer la porte s'il te plaît?*» Což je formulace, která zní přirozeněji v porovnání s následujícími: «*Tu veux bien fermer cette porte s'il te plaît?*», «*Tu veux bien fermer ma porte s'il te plaît?*»

V dané situaci by bylo nevhodné užití neurčitěho členu *une*, neboť bychom předpokládali, že se může jednat o jiné otevřené dveře v bytě, které je třeba zavřít. Osoba B by tedy měla hledat po bytě jiné otevřené dveře a byla by donucena položit doplňující otázku *Quelle porte?* nebo *Laquelle?*

⁵³ Podle terminologie Marca Wilmeta (op. cit., 1986, 1998), uvedeno v LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF, str. 63

⁵⁴ LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF, str. 63 - 67

⁵⁵ Převzato z B. Maurer (1998), «L'anaphore et la deixis revisitées», in J.- M. Barberis, J. Bres, P. Siblot (éd.), *De l'actualisation*, Paris, Éditions du CNRS.

Použití členu určitého *la* je tudíž vhodnější, neboť je z této situace pro osobu B zřejmé, o které dveře se jedná. Osoba A správně předpokládá, že dveře, které právě otevřela, je dostačující k tomu, aby B neměla pochybnosti, o které dveře se jedná.

Použití determinantu *cette* by mohlo znamenat, že se týká dveří něco jiného. Použití tohoto determinantu by se zdálo vhodnější v situaci, kdy se osoba A pokusila zavřít dveře postrčením nohou, avšak neúspěšně. Poté by výraz mohl vyznít následovně «*Tu veux bien fermer cette (satanée) porte s'il te plaît?*» Obdobně by bylo možné použití i determinantu *ma*, přičemž u použití tohoto determinantu bychom potřebovali situaci, ve které by byly otevřené dveře dvoje. Například jedny určené spolunájemníkovi, druhé by sloužily jako vchod soukromý.

Z uvedených situací je tedy zřejmé, že člen určitý je nejvhodnějším prostředkem, jak znázornit dveře v této situaci. Determinanty ukazovací a přivlastňovací by mohly hrát významnější roli v situacích jiných.

Nevhodné by naopak bylo použití členu určitého v situaci, kdy účastník dialogu nemusí být obeznámen s tím, o kterou věc se jedná. Uvedme si opět pro představu dvě osoby D a E, které si jdou do knihkupectví koupit poslední román autora Le Clézio. Po nějaké chvíli, kdy se každá z osob rozešla jiným směrem a listovala jiná díla, která je zajímala, se osoba D připojí k E a pokládá následující otázku «*Tu as trouvé le livre?*» a osoba E, která mezitím zapoměla původní záměr, proč do knihkupectví šli, odpovídá «*Quel livre?*».⁵⁶

V tomto případě použití členu určitého *le* nebylo dostačující, aby si osoba E vzpomněla, že původním záměrem jít do té knihovny bylo najít poslední román od Le Clézia. Protože uběhl nějaký čas, co se rozešli v knihkupectví a listovali v knihách, osoba E mezitím zapoměla na původní záměr, a tak minimální reference *le* nebyla dostatečně výstižná, aby si osoba E uvědomila, o kterou kniha se vlastně jedná. Vhodnější by byla otázka «*Alors, tu as trouvé mon livre?*», ve které by determinant *mon* naznačil, že je to právě osoba D, která si tuto knihu chce koupit, a že osoba E mu knihu pomáhá najít.

U otázky «*Alors, tu as trouvé ce livre?*» bychom předpokládali, že se za tu dobu, co se v knihkupectví rozešli, něco stalo. Například osoby D i E tu knihu celou tu dobu hledali zbytečně, aniž by se zeptali prodavače, zda tu knihu vůbec mají. V takovém případě by

⁵⁶ LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF, str. 64, 65

byla přirozená otázka s lehkým tónem netrpělivosti nebo podrážděnosti, což by bylo zřetelné z intonace «*Bon, alors, finalement, ce livre, tu l'as trouvé?*».

Závěrem, z uvedených situací a příkladů si můžeme všimnout, že člen určitý není v některých situacích tak výstižný, jako determinanty přivlastňovací nebo ukazovací, čímž nám dokazuje, že působí v *l'extensité maximale* (nominální skupina má tedy funkci obecné platnosti: *L'homme est mortel*), ale zároveň může působit i jako *l'extensité minimale*, kde by nominální skupina měla funkci specifitější *L'homme descendit du bus*.⁵⁷

6 České ekvivalenty francouzských určitých determinantů

Francouzština a čeština jsou jazyky s odlišným původem, neboť zatímco francouzština je jazyk románský, čeština je jazykem slovanským. Kvůli odlišnému původu se tyto jazyky mohou lišit a někdy je velice těžké vhodně přeložit některé formulace, zvláště pokud některé francouzské jazykové prostředky čeština postrádá. V této kapitole se proto nejprve pokusím uvést základní rozdíly mezi těmito jazyky a následně uvést vhodné české překlady členu určitého, které se pokusím podložit v následující praktické části mé bakalářské práce. Je třeba dodat, že v této kapitole čerpám z O. Radiny a jeho díla *Francouzština-čeština. Systémové srovnávání dvou jazyků*.

6.1 Základní rozdíly mezi francouzštinou a češtinou⁵⁸

Francouzština je pro svou převahu znaků známa jako tzv. jazyk izolační. Francouzština tedy izoluje své výrazové jednotky, které uvádí, a které také vzájemně kombinuje s jinými jazykovými prostředky, jako například s členy nebo předložkami. Francouzština také vyžaduje použití podmětných osobních zájmen a nepochybně i různé skladebné "výplně", ať už slovesné či jiné. Je třeba dodat, že flexe francouzštiny, na rozdíl od češtiny, je omezená, nemůže tedy koncovkami slov nebo slova samotná ohýbat. Tuto flexi francouzština nahrazuje buď použitím předložek, nebo umístěním slov v textu. Zároveň ve francouzštině, pro vyjádření myšlenky, je třeba větu více lineárně rozvinout. Všechny tyto zmíněné vlastnosti francouzštiny si můžeme dokázat na následujícím příkladu:

J'ai besoin d'un crayon de couleur.

⁵⁷ LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF, str. 64, 65

⁵⁸ RADINA, O. (1987), *Francouzština-čeština. Systémové srovnávání dvou jazyků*, Praha, SPN, str. 10

Zatímco v češtině bychom řekli krátce *Potřebuji pastelku.*, ve francouzštině potřebujeme pro to samé vyjádření širší lineární rozvedení. Zároveň je na příkladu evidentní použití podmětneho osobního zájmena (*Je*), slovesná vazba s předložkou (*avoir besoin de*), člen (*un*), a spojení dvou podstatných jmen pomocí předložky *de* (*crayon de couleur*).

Čeština je v porovnání s francouzštinou jiná nejen ve flexi, tedy že může ohýbat koncovky slov a často pracovat s předponami a příponami, ale čeština zároveň nepoužívá podmětná osobní zájmena (pokud nejsou výslovně zdůrazněna). Je třeba dodat, jak již bylo zmíněno, že čeština na rozdíl od francouzštiny postrádá členy, čímž je čeština prostorově úspornější.

Pro podložení prostorové úspornosti češtiny si dovoluji uvést následující příklad z O.Radiny⁵⁹:

Il a essayé.

V tomto francouzském příkladu, na vyjádření jedné myšlenky, potřebujeme tři jednotky, ve kterých zájmeno (*il*) označuje mluvnickou osobu a číslo, pomocné sloveso (*a*) vyjadřuje číslo, minulost a zároveň se i podílí na významu ukončenosti. Minulé přičestí významového slovesa (*essayé*) má již sémantický význam a také se podílí na významu ukončenosti. Pokud však tento francouzský příklad srovnáme s českým výrazem *Vyzkoušel*, rozdíl té samé výpovědi je ihned zřejmý. Češtině pro to samé vyjádření stačí pouze jedna jednotka, která obsahuje předponu (*vy-*) vystihující skutečnost, slovesný kmen slovesa, který je nositelem sémantického významu, a následně koncovka určující nejen minulost, ale zároveň i mluvnickou osobu a číslo.

Ne ve všech případech musí být rozdíly mezi francouzštinou a češtinou tak patrné, ale můžeme s jistotou říci, že pro sdělení stejné myšlenky francouzština vyžaduje (graficky) větší plochu než čeština.

6.2 České ekvivalenty francouzského členu určitého⁶⁰

Zatímco francouzština určenost nebo neurčenost vyjadřuje pomocí členů, čeština tyto členy postrádá, a tak určenost a neurčenost vyjadřuje v trojí oblasti: v oblasti lexikální, morfologické a syntaktické, přičemž se tyto tři oblasti mohou vzájemně kombinovat.

⁵⁹ RADINA, O. (1987), *Francouzština-čeština. Systémové srovnávání dvou jazyků*, Praha, SPN, str. 10

⁶⁰ RADINA, O. (1987), *Francouzština-čeština. Systémové srovnávání dvou jazyků*, Praha, SPN, str. 18 - 29

Oblast lexikální

Francouzský člen určitý může mít velice blízko k českým ukazovacím zájmenům *ten, ta, to*, je však třeba zdůraznit, že není pravidlem, aby francouzský člen určitý byl do češtiny překládán pouze ukazovacími zájmeny. Předpokládejme, že v některých případech mohou být ukazovací zájmena *ten, ta, to* vhodnými ekvivalenty, ne však ve všech případech.

Francouzský člen určitý není do češtiny překládán ani pomocí ukazovacích zájmen *ten, ta, to*, ani pomocí jiných formálních prostředků češtiny v případech označujících druh nebo kategorii podstatného jména. *L'exception confirme la règle. Výjimka potvrzuje pravidlo.* Dále francouzský člen do češtiny nepřekládáme při označení jedinečné bytosti nebo věci. *Le Soleil est plus grand que la Terre. Slunce je větší než Země.* A stejně je tomu tak i pro označení podílnosti, data, pro rozlišení nositelů stejného jména a pro označení přezdívky.

À 15 francs la pièce. Po 15 francích (za) kus. Le 8 février. 8. únor(a). Renoir le metteur en scène. Renoir, režisér. Philippe le Bel. Filip Sličný.⁶¹

Pokud je člen určen ze souvislosti nebo ze situace⁶², je překlad francouzského členu určitého ukazovacími zájmeny *ten, ta, to* možný, ale můžeme ho i vynechat. Česká ukazovací zájmena jsou však v těchto případech používána spíše v hovorovější, než spisovnějši češtině. *Ferme la porte! Zavři dveře! (spisovnějši) / Zavři ty dveře! (hovorovější).* Stejně je tomu i u podstatného jména určovaného: jiným podstatným jménem (*le jardin du voisin*), jiným slovním druhem (*il n'a pas le courage de le lire*) nebo určovaného celou větou (*à l'endroit où il l'avait pris*), superlativem (*les plus beaux succès*) nebo řadovou číslovkou (*la troisième partie*).

Výrazy vyjadřující opakování (dny) mohou být do češtiny překládány buď bez formálního prostředku (*Le vendredi, nous quittons Prague. V pátek odjíždíváme z Prahy*) nebo se můžeme setkat se slovníkovými ekvivalenty 'obvykle', 'každý', přičemž by český ekvivalent předchozího příkladu byl následující:

V pátek obvykle odjíždíváme z Prahy. NEBO Každý pátek odjíždíváme z Prahy.

⁶¹ RADINA, O. (1987), *Francouzština-čeština. Systémové srovnávání dvou jazyků*, Praha, SPN, str. 18, 19

⁶² Situační člen *ten, ta, to*

Vyskytují se ojedinělé případy, ve kterých čeština používá ekvivalent 'takový', ačkoli bychom předpokládali, že tento ekvivalent více odpovídá francouzskému členu neurčitému než určitému. *Les Rimbaud sont rares. Takových Rimbaudů je málo.*

Naopak pokud se člen určitý vyskytuje s určitou číslovkou, člen je v češtině vyjádřen ekvivalentem 'všichni' nebo ukazovacími zájmeny *ten, ta, to*: *Les trois amis sont partis. Ti / všichni tři přátelé odešli.* Pro výraz *les deux* má čeština speciální ekvivalent, a to 'oba', 'obě'.

Jak již bylo zmíněno v předcházejících kapitolách, člen určitý může z jakéhokoli slova vytvořit substantivum. V tomto případě čeština využívá ukazovacího zájmena: *tous les «mais» všechna ta «ale»*. Česká ukazovací zájmena také uplatňujeme, pokud člen určitý zastupuje podstatné jméno. *Voyez ces robes! Comment trouvez-vous la bleue? Podívejte se na tyto šaty. Jak se vám líbí ty modré?*

Pro češtinu je těžké stanovit přesný ekvivalent francouzského členu, který označuje vy-
tčení významnosti⁶³. *Pour des millions d'hommes, il est (...) LE peintre. (L'Humanité)*

V takovém případě čeština používá velká písmena nebo se musí přiklonit k opisu.

Vhodný překlad by tedy vypadal následovně. *Pro miliony lidí je (...) malířem v nejvlastnějším smyslu. (... malířem s velkým M apod.)⁶⁴*

Oblast morfologická

Pokud srovnáme příklady *l'école de langues / l'école des langues*, tak v prvním uvedeném příkladu je jméno *langues* bez členu, zatímco u druhého příkladu se člen určitý vyskytuje. Francouzskému *l'école de langues* by v češtině odpovídalo výrazu *jazyková škola (typ školy)*, podstatné jméno *langues* tedy v češtině použijeme jako jméno přídavné. Důvodem je, že u prvního příkladu není škola nikterak konkretizována, z toho důvodu se u prvního příkladu také nevyskytuje člen určitý. Opakem je druhý příklad, který člen určitý již obsahuje a pomocí něho je jméno *langues* blíže určené. Francouzskému *l'école des langues (orientales)* by tedy odpovídal český ekvivalent *škola jazyků*, ve kterém bychom již měli na mysli některé jazyky konkrétní, například orientální.

Z příkladů vyplývá, že francouzština nepoužívá člen určitý, pokud jde o označení druhu. (*l'eau de mer*) Čeština v takových případech francouzskému podstatnému jménu udává

⁶³ Člen «par excellence»

⁶⁴ RADINA, O. (1987), *Francouzština-čeština. Systémové srovnávání dvou jazyků*, Praha, SPN, str. 20, 21

adjektivní ekvivalent (*mořská voda*). Pokud se ale jedná o vymezení, francouzské výrazy člen určitý uplatňují: *L'eau de la Mer Noire*. Tomuto výrazu by v češtině odpovídalo *voda v Černém moři*. Neexistuje však striktní pravidlo, podle kterého bychom podobné výrazy překládali s adjektivním tvarem či nikoli, neboť se můžeme setkat s následujícími překlady.

L'accident du travail. Pracovní úraz.

La peine de mort. Trest smrti.

Pro některé francouzské výrazy má čeština dokonce jednoslovné ekvivalenty.

*le chef de train / vlakvedoucí, une chute d'eau / vodopád, le chemin de fer / železnice*⁶⁵

Oblast syntaktická

Větná perspektiva, tedy vztah mezi východiskem a jádrem výpovědi, je patrná nejen v češtině (*Na stole jsou květiny. / Květiny jsou na stole.*), ale zároveň i ve francouzštině (*Sur la table, il y a des fleurs. / Les fleurs sont sur la table.*). V češtině je však větná perspektiva mnohem důležitější než ve francouzštině, neboť francouzština pro určenost nebo neurčenost využívá členy. Čeština však určenost nebo neurčenost slov vyjadřuje pořádkem slov ve větě, neboť členy postrádá.⁶⁶

Shrnutí

Vyjádření určenosti nebo neurčenosti je v jazyce velice důležité. Francouzština pro tuto určenost nebo neurčenost využívá členy, není to však její jediná mluvnická kategorie, neboť existují i ostatní determinanty. Je třeba dodat, že určenost může být pochopena nejen objektivně, ale také subjektivně. Mluví totiž některou skutečnost za určenou nebo neurčenou vydává, a to s ohledem na posluchače.

Čeština člen jako samostatnou mluvnickou kategorii postrádá. Označení určenosti se v češtině na rozdíl od francouzštiny neoznačuje, neboť pouze vyplývá ze souvislosti, a to např. u podstatných jmen vyjadřujících kategorii, jedinečnost, podílnost, u dat a u osobních jmen. Vyjadřování určenosti (neurčenosti) se může zdát v češtině složitější nejen kvůli jeho skladebnému ztvárnění⁶⁷, ale také proto, jak se různé prostředky kom-

⁶⁵ RADINA, O. (1987), *Francouzština-čeština. Systémové srovnávání dvou jazyků*, Praha, SPN, str. 22, 23

⁶⁶ RADINA, O. (1987), *Francouzština-čeština. Systémové srovnávání dvou jazyků*, Praha, SPN, str. 24, 25

⁶⁷ Do východiska výpovědi se klade pojem známý, neznámá skutečnost přijde až do jádra výpovědi.

binují. Ty se mohou kombinovat uvnitř jednotlivých oblastí (kombinace slov) nebo vzájemně.

Člen může mít své výhody i nevýhody. Můžeme říci, že člen je pohodlný a specializovaný nástroj k označení určenosti (neurčenosti). Jeho nevýhodou však může být, jak formální ráz někdy stírá rozdíl mezi obecným a jedinečným. V tomto ohledu má čeština výhodu, a sice v její stručnosti a možnosti odlišit rozdíly mezi obecným a jedinečným.⁶⁸

Pro shrnutí určitých determinantů⁶⁹ můžeme zjednodušeně říct, že představují referenci jména. Jejich funkce může být jak anaforická, deiktická či kataforická, mohou tedy vytvořit referenci jména na základě stavu, kontextu nebo jazykového prostředí. V těchto případech se člen určitý zdá nejneutrálnější, neboť nepředpokládá nic jiného než přítomnost referenta. Přivlastňovací a ukazovací determinanty již mají vlastnosti specifickéjší než samotný člen určitý.

⁶⁸ RADINA, O. (1987), *Francouzština-čeština. Systémové srovnávání dvou jazyků*, Praha, SPN, str.29

⁶⁹ LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF, str.78,79

Praktická část

7 Komparativní analýza určitých determinantů

V praktické části bakalářské práce se budu zabývat určitými determinanty současné francouzštiny a pomocí komparativní analýzy francouzského textu a jeho českého překladu se pokusím stanovit jejich možné české ekvivalenty. Vlastnosti určitých determinantů, které byly uvedeny v teoretické části, se pokusím dokázat na dvou francouzských povídkách Anny Gavaldy z knihy *Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part*. Pomocí českého překladu *Kdyby tak na mě někdo někde čekal*, jehož vydavatelem je Mladá fronta (přeložila Silvie Dokulilová), se následně pokusím stanovit přehled použitých českých respondentů.

Pro tuto analýzu jsem si vybrala dvě povídky *Petites pratiques germanopratiques – Jak na věc v Saint-Germain-des-près a I.I.G. – Přerušení*. Na těchto dvou povídkách o rozsahu 20 stran se pokusím provést komparativní analýzu francouzského originálu a jeho českého překladu. Určité determinanty pro přehlednost analyzuji odděleně, tj. analyzuji zvlášť člen určitý, ukazovací a přivlastňovací determinanty. Praktická část je tak rozdělena do tří hlavních částí. V poslední praktické části mé bakalářské práce, tedy u podkapitoly členu určitého, si dovoluji provést analýzu členu určitého a přivlastňovacího determinantu. Jejich zaměnitelnost v textu mě zaujala natolik, že jsem se pokusila analyzovat jejich výskyt v textu ve vztazích náležitosti, které byly zmíněné v teoretické části mé bakalářské práce, konkrétně v podkapitole 4.2.1. *Přivlastňovací determinant nebo člen určitý*.

Ke každému určitému determinantu v textu přistupuji jednotlivě a analyzuji jeho český překlad. U analýzy každého určitého determinantu stanovím jeho kvantitativní přehled v textu, a to nejen abych prokázala jejich četnost, ale také proto, aby se na nich dalo určit, které české ekvivalenty jsou těmto determinantům nejčastější. Neboť tuto analýzu provádím pouze na 2 povídkách, výsledky, ke kterým dospěji, nemůžeme považovat za definitivní. Ačkoli je tato analýza časově náročná, není natolik komplexní, abychom z ní mohli jednoznačně stanovit české ekvivalenty určitých francouzských determinantů. Věřím však, že má práce by mohla být podnětem pro podrobnější studie.

Přiklonila jsem se ke komparativní analýze dvou textů před korpusovou analýzou Inter-corp pro lepší orientaci v textu.

7.1 Ukazovací determinant

Ukazovacích determinantů se mezi určitými determinanty vyskytlo v textu nejméně. Proto si dovoluji určit jejich funkci v textu a podle této funkce určovat jejich české ekvivalenty. V textu se vyskytla především funkce anaforická, kataforická a deiktická. Každou z těchto funkcí analyzuji odděleně.

V textu se vyskytlo celkem 34 ukazovacích determinantů.

27 z nich bylo formy tzv. simple:

Quand on vous titille le cœur avec CES soirées prometteuses, CES hommes qui vous font croire qu'ils sont célibataires et un peu malheureux.

7 z nich formy tzv. renforcées:

Autant vous le dire tout de suite, à partir de CE moment – LÀ, pour Baudelaire, c'est foutu.

Ve své práci analyzuji pouze ukazovací determinanty formy tzv. simple.

Funkce anaforická

Ve 14 případech se u ukazovacího determinantu vyskytla funkce anaforická.

Un jour je tuerai quelqu'un. Un homme ou une femme qui aura répondu au téléphone au cinéma pendant la séance. Et quand vous lirez CE fait divers, vous saurez que c'est moi... / Jednou někoho zabiju. Chlapa nebo ženskou, kteří se během filmu vykecávali do telefonu. Až si TO přečtete v černé kronice, budete vědět, že jsem to já...

Elle dit qu'elle a bien un doute mais elle n'est pas sûre. «C'est quoi CE doute?» / Odpoví, že má určitou představu, ale že si tím není jistá. „A copak to je za představu?“

Ve 13 případech ze 14 anaforické funkce byl ukazovací determinant do češtiny přeložen pomocí českého ukazovacího zájmena.

Je hais les téléphones portables, je hais Sagan, je hais Baudelaire et tous CES charlatans. / Nenávidím mobilní telefony, nenávidím Saganku, nenávidím Baudelaira a všechny TYHLE šarlatány.

Il prépare un petit dossier avec des photos qui sont sorties de la machine...elle regarda longtemps CES photos... / Chystá složku s fotografiemi, které vyšly z přístroje. Dlouze si TY fotky prohlíží...

Pouze v jednom případě nebyl ukazovací determinant při anaforické funkci přeložen.

Elle dit qu'elle a bien un doute mais elle n'est pas sûre. «C'est quoi CE doute?» / „A copak to je za představu?“

Funkce kataforická

Kataforická funkce ukazovacího determinantu se v textu vyskytla 6krát.

Quand on vous titille le cœur avec ces soirées prometteuses, CES hommes qui vous font croire qu'ils sont célibataires et un peu malheureux. / Když vás šimrají u srdíčka ty slibné večery, TI muži, kteří vás nechávají věřit, že jsou svobodní a tak trochu nešťastní.

U 4 případů byl ukazovací determinant do češtiny přeložen pomocí českého ukazovacího zájmena.

...qu'elle prenne, sous haute surveillance, un de CES comprimés terribles qui expulsent tous les bébés, désirés ou non. / ...aby si vzala, pod přísným dohledem, jednu z TĚCH hrozných pilulek, co vypuzují všechna miminka, chtěná i nechtěná.

V jednom případě nebyl francouzský determinant přeložen vůbec.

Elles sont bêtes CES femmes qui veulent un bébé. / Ženské, co chtějí miminko, jsou husy.

Jednou byl determinant přeložen číslovkou JEDNA.

CETTE idiote, elle a déjà les larmes aux yeux. / Idiotka JEDNA, už má slzy v očích.

Funkce deiktická

Funkce deiktická se v textu vyskytla 7krát.

Donc, CE matin, j'ai croisé un homme sur le boulevard Saint – Germain. / Takže DNES ráno jsem potkala na bulváru Saint – Germain muže.

Deiktická funkce byla do češtiny přeložena ukazovacím zájmenem pouze 3krát.

...à neuf heures, à CET endroit exactement? / ...v devět přesně na TOMHLE místě?

3krát byla deiktická funkce přeložena českým ekvivalentem *DNES/KA*.

Je me demandais si vous accepteriez de dîner avec moi CE soir... / Tak jsem si říkal, jestli byste nebyla pro a nezašla se mnou DNESKA na večeři.

Jednou nebyl ukazovací determinant přeložen vůbec. Tato situace byla přeložena opisem.

Depuis le temps que j'attendais CE moment, je m'applique. / Však jsem se načekala, a tak si dávám záležet.

Shrnutí

Pro shrnutí četnosti a pro přehled použitých českých respondentů ukazovacích francouzských determinantů si dovoluji uvést následující tabulku.

Tabulka 4 Výskyt ukazovacích determinantů a jejich možné české respondenty

	celkem	anafora	katafora	deixe
výskyt ukazovacích fr. determinantů	34	14	6	7
respondent: ukazovací zájmeno	20	13	4	3
žádný český respondent	3	1	1	1
respondent: číslovka	1	0	1	0
respondent: dnes/ka	3	0	0	3

Zdroj: vlastní zpracování

Francouzský ukazovací determinant byl do češtiny nejčastěji přeložen českým ukazovacím zájmenem. Z 34 francouzských determinantů české ukazovací zájmeno odpovídá 20 případům, a to nejčastěji ve funkci anaforické. Pomocí této četnosti můžeme říci, že české ukazovací zájmeno je běžný český respondent francouzského ukazovacího determinantu.

Také se můžeme setkat s českým respondentem *dnes/ka*, který se v textu vyskytl celkem 3krát, a to vždy ve funkci deiktické. Nicméně je třeba dodat, že se tento respondent vyskytl vždy a pouze u časové deiktické funkce. Jedná se tedy o vhodný překlad dané situace, nikoli o běžný český respondent francouzského ukazovacího determinantu.

Z českého překladu *dnes/ka* můžeme vyvodit závěr, a sice že u časové deiktické funkce francouzského ukazovacího determinantu se v češtině nevyskytují ukazovací zájmena

jako jeho možný respondent. Tedy místo 'tento večer' se u časové deiktické funkce přikládáme k překladu 'dnes večer'.

Vyskytly se i případy, ve kterých ukazovací determinant přeložen nebyl. To se týká konkrétně 3 případů, přičemž v textu tento český respondent obsahovala každá z uvedených funkcí. V překladu se dokonce můžeme setkat s českým ekvivalentem *jedna*, který se však v textu nevyskytl vícekrát než jednou. Právě pro tuto nízkou četnost ho nemůžeme považovat za běžný český respondent francouzského ukazovacího determinantu. Považujeme ho spíše za možné překladatelské řešení dané situace v textu.

7.2 Přivlastňovací determinant

Výskyt přivlastňovacích determinantů v textu byl již čtenější než u determinantů ukazovacích, nicméně nedosáhl takové četnosti jako člen určitý.

V textu se vyskytlo celkem 166 přivlastňovacích determinantů.

Francouzský přivlastňovací determinant odpovídal českému přivlastňovacímu zájmenu v 71 případech.

Il passe SA main sur SA joue pas rasée. / Přejede MOJÍ rukou po SVÉ neoholené tváři.

Elle tente d'ignorer SON sac mais elle n'y arrive pas. / Snaží se ignorovat SVOU kabelku, ale nejde jí to.

Il replace le monitoring d'une autre manière mais SES gestes sont si brusques et SON visage si vieilli tout d'un coup. / Posouvá sondu o kousek dál, ale JEHO pohyby jsou tak prudké a JEHO obličej rázem zestárl.

V 67 případech však francouzské přivlastňovací determinanty nebyly přeloženy.

Le cadeau de SES vingt ans peut-être... / Že by dárek k dvacátým narozeninám?

Vers deux heures de l'après-midi, elle pose SON sécateur, elle enlève SON tablier et elle leur dit que le petit dort dans la chambre jaune. / Kolem druhé odpoledne odkládá zahradnické nůžky, sundává zástěru a říká jim, že malý spinká ve žlutém pokoji.

V textu se můžeme setkat se 4 případy, ve kterých je přivlastňovací determinant přeložen českým ukazovacím zájmenem.

*... et votre mari, le boulot? Et VOS travaux, ça avance? / ... a co váš mužel, co práce?
A TA přestavba bytu, jak jste pokročili?*

*Elle le trouve magnifique avec SES horribles sandales. / A jí připadá, že je v TĚCH
otřesných sandálech úžasný.*

Během analýzy textu jsem si také všimla, že francouzský přivlastňovací determinant v češtině bývá nahrazen českým osobním zájmenem. Dovolila jsem si tedy kvantifikovat tyto možné respondenty a došla jsem k počtu 21 případů.

Un peu nerveuse comme une débutante qui sait que SON brushing est raté. / Jsem trochu nervózní, jako dívka na prvním plese, která ví, že se JÍ účes dvakrát nepovedl.

Il soulève MES cheveux et il embrasse MA nuque, dans le petit creux derrière. / Nadzvedává MI vlasy a líbá MĚ na šíji, do toho malého d'olíčku vzadu.

Elle a acheté des bières et elle est toujours en train de houspiller le petit pour qu'il ne traîne pas dans LEURS pattes. / Nakoupila zásobu piv a bez ustání hubuje malého, že se JIM plete pod nohy.

Ve 3 případech se v textu vyskytuje český ekvivalent 'mám', a to i přesto, že ve francouzském výrazu se nevyskytuje sloveso *avoir*. V těchto případech je přivlastňovací determinant připojen ke slovu, jež je částí těla. (*mon dos, mes jambes*) Zatímco ve francouzštině stačí použití přivlastňovacího determinantu, v češtině tento vztah náležitosti můžeme vyjádřit slovesem *mít*.

... je sens le regard de mon saint Sébastien (rapport à la flèche, eh ! il faut suivre he-in!?) toujours dans MON dos. / Ten pohled MÁM pořád v zádech.

MES jambes sont dans l'allée et elles sont très longues. / MÁM nohy v uličce, a jsou to dlouhé nohy.

Shrnutí

Pro shrnutí a přehled francouzských přivlastňovacích determinantů a jejich možných českých respondentů si dovoluji uvést následující tabulku.

Tabulka 5 Výskyt přivlastňovacích determinantů a jejich možné české respondenty

Možné české respondenty	celkem
žádný český respondent	67
české přivlastňovací zájmeno	71
respondent <i>'mám'</i>	3
české ukazovací zájmeno	4
české osobní zájmeno	21
celkový počet fr.přivlastňovacích determinantů	166

Zdroj: vlastní zpracování

Po důkladné analýze francouzského textu a jeho českého překladu jsem dospěla ke 4 možným českým respondentům francouzského přivlastňovacího determinantu. Jedním z nich je české přivlastňovací zájmeno, které se v překladu vyskytovalo nejčastěji. Jednalo se celkem o 71 případů z celkových 166. Právě kvůli této četnosti můžeme říci, že české přivlastňovací zájmeno je běžným českým respondentem francouzského přivlastňovacího determinantu.

V českém překladu se také můžeme setkat s českým osobním zájmenem, jehož četnost dokazuje, že tento respondent je možný. Osobních zájmen jako možného respondenta francouzského přivlastňovacího determinantu se v textu vyskytlo celkem 21krát. Vždy však záleží na kontextu.

Nejmenšího výskytu v českém překladu dosáhl respondent českého ukazovacího zájmena a možný překlad *'mám'*. Nicméně četnost překladu *'mám'* nebo českého ukazovacího zájmena byla tak nízká, že by bylo chybné je považovat za běžné české respondenty francouzských přivlastňovacích determinantů. V 67 případech ze 166 nebyl francouzský přivlastňovací determinant dokonce nijak přeložen.

7.3 Člen určitý

Člen určitý byl z francouzských určitých determinantů v textu nejčetnější. V textu jsem analyzovala člen určitý jak formy jednoduché, tak formy stažené. Vzhledem k četnosti určitého členu si v textu dovolila stanovit několik cílů.

Jako první cíl jsem si stanovila ve francouzském textu analyzovat člen určitý stažené formy. Pomocí komparativní analýzy francouzského originálu a jeho českého překladu následně uvést použité české respondenty.

Následně jsem se v textu věnovala členu určitému formy jednoduché. Stanovila jsem si určit anaforické a kataforické členy a přiřadit k nim možné a nejčastější české respondenty, které se následně pokusím kvantifikovat. Zábývám se právě anaforickým a kataforickým členem, neboť jsem tyto funkce zmiňovala v teoretické části. Zároveň mě zajímalo, zda francouzský člen odpovídá českému ukazovacímu zájmenu, proto se v této podkapitole věnuji i této problematice.

Za poslední cíl jsem si stanovila analyzovat zaměnitelnost členu určitého s přivlastňovacím determinantem. Této problematice se budu pro přehlednost věnovat v samostatné podkapitole.

Celkem se v textu vyskytlo 417 případů s členem určitým, z toho 295 případů bylo formy jednoduché a 122 případů formy stažené.

Stažený tvar členu určitého

Jak již bylo zmíněno, člen určitý formy stažené se ve francouzském textu celkem vyskytl u 122 případů.

Je mé retourne. Oh, mais qui est là?... ma jolie proie de tout À L'heure. / Otáčím se. No ne, ale kohopak to tady máme...? Má sladká kořist, vyhlédnutá před chvílí.

Il est là, À L'angle DE LA rue DES Saint-Pères, il m'attend, il me voit, il vient vers moi. / Je tam, na rohu ulice Saint-Pères, čeká na mě, vidí mě, jde ke mně.

Ve třech případech byl člen určitý stažené formy přeložen pomocí českého přídavného jména.

Elle dit ça sur le ton DE LA plaisanterie mais n'empêche, c'est une bonne vendeuse. / Říká to ŽERTOVNÝM tónem, ale marná sláva, je to dobrá prodavačka.

On rentre les tables DES cafés... / Z chodníků se sklízají KAVÁRENSKÉ stolky...

V jednom případě byl člen určitý stažené formy přeložen pomocí českého příslovce.

De temps en temps, il me jetait un regard À LA dérobée... / Čas od času se na mě NE-NÁPADNĚ podíval...

Ve třech případech se můžeme setkat s českým ukazovacím zájmenem.

... je sens le regard de mon saint Sébastien (rapport À LA flèche, eh! Il faut suivre he-in!?) toujours dans mon dos. / ...cítím na sobě pohled svého svatého Šebestiána (všímáte si, ta narážka s TÍM šípem před chvílí – tady vám nezbyvá, než dávat pozor, milánkové!).

U ostatních případů se nevyskytl žádný český respondent.

Shrnutí

Pro shrnutí možných českých respondentů členu určitého stažené formy si dovoluji uvést následující tabulku.

Tabulka 6 Výskyt členu určitého formy stažené a jeho možné české respondenty

možné české respondenty	výskyt
žádný český respondent	115
přídavné jméno	3
příslovce	1
ukazovací zájmeno	3
celkem členu určitého stažené formy	122

Zdroj: vlastní zpracování

Po důkladné analýze členu určitého stažené formy jsem dospěla k následujícím závěrům.

Ve většině případů členu určitému neodpídal žádný český ekvivalent. Celkem se jednalo o 115 případů. V některých situacích členu určitému stažené formy odpovídalo české přídavné jméno, příslovce či ukazovací zájmeno, nicméně jejich četnost byla natolik nízká, že ji nemůžeme považovat za běžný český respondent.

7.3.1 Anaforický a kataforický člen

Anaforický člen

Anaforický člen se v textu vyskytl celkem v 232 případech. Je třeba dodat, že dle předpokladu byl člen anaforický v textu jednoznačně četnější než člen kataforický.

Neboť čeština člen určitý postrádá, ve většině případech francouzský člen určitý postrádal jakýkoli český respondent. Jednalo se celkem o 180 případů.

Entre chien et loup, LE boulevard s'est apaisé et LES voitures sont en veilleuse. / Mezi psem a vlkem se bulvár zklidnil, aut ubylo.

Je sors de là LES joues roses et LE froid me fouette LES jambes. / Vycházím odtamtud se zrůžovělými tvářemi a chlad mi bičuje nohy.

Il les dénicher dans LA rue, patate. / Chodí je sbírat na ulici, ty truhlíku.

Il pose sa main sur LA mienne et la retire soudain parce que LES sorbets arrivent. / Položí svou ruku na mou a pak ji rychle stáhne, protože na stole přistávají zmrzliny.

V 26 případech byl člen určitý nebo i slovo, ke kterému byl člen přiřazen, nevyjádřen. V češtině se v těchto případech využilo opisu, nikoli doslovného překladu.

L'arroseuse arrossée ne sait pas comment s'habiller. LE ciré s'impose. / Ta, která jínému jámu kopala (fuj, to je bláta!), teď právě řeší, co na sebe. Bez gumáků ani ránu.

Sa serviette qu'il avait laissé tomber exprès pour en avoir LE cœur net avec cette histoire de bas, j'imagine. / Vsadím se, že ten ubrousek nechal spadnout schválně, aby si vyjasnil, jak je to s těma punčochama.

On a réquisitionné les deux baignoires et la piscine en plastique des enfants pour L'occasion. / Následně zabavili dvě vany a plastový bazének dětí.

Ve dvou případech bylo použito české předložky 'v', 've'.

LE dimanche son mari bricole. / V neděli si její manžel hraje na kutila.

LE jeudi 20 août, elle doit aller à la visite du sixième mois. / VE čtvrtek 20. srpna má jít na prohlídku v šestém měsíci.

Jednou byl použit ekvivalent 'dnes'.

Surtout les fiancées sont allés LE matin même à Rungis et ont rapporté des montagnes de fleurs. / Zejména když snoubenci zrovna na DNES odpoledne vyrazili do tržnice v Rungis a přivezli odtamtud hory květin.

V českém překladu se také můžeme setkat s překladem 'každé' nebo 'celé'. Tento překlad se však v textu vyskytl pouze jednou.

LES après-midi elle dort debout et elle mange de gros cornichons russes à tous les repas. / KAŽDÉ odpoledne usíná vestoje a ke všem jídlům přikusuje obrovské nakládané okurky.

Le son est réglé assez fort et ça résonne dans toute LA pièce. / Hlasitost je nastavená dost vysoko, rezonuje to po CELÉ místnosti.

V jednom případě členu určitému odpovídal ekvivalent 'obvyklý'.

LE grand jeu dans ce cas-là, c'est d'essayer de deviner d'après la forme de leur ventre à quel mois elles en sont. / OBVYKLÁ hra v těchto případech spočívá v tom, že se snažíte podle tvaru břicha uhodnout, ve kterém je kdo měsíci.

V textu si můžeme také všimnout překladu 'co' nebo 'prostě'. V těchto případech se však jedná spíše o opis překladu, nikoli o běžný český ekvivalent francouzského členu určitého. Tento překlad se v textu vyskytl pouze jedenkrát.

Ils parlent un petit peu de choses et d'autres: et votre mari, LE boulot? / Mluví spolu o tom i o onom: a co váš manžel, CO práce?

... un peu l'heure de la solitude ou de la bobonne, et des vieux habitués aux doigts jaunis qui emmerdent tout le monde avec leur loyer de 48. LE bonheur. / okamžik návratu do samoty nebo ke své staré, a štamgasti na hrobem se zažloutlými prsty, co všem pijou krev se svým regulovaným nájemným z osmačtyřicátého. PROSTĚ balada.

Kataforický člen

Kataforický člen se na rozdíl od anaforického členu v textu vyskytoval mnohem méně. Celkem se v textu vyskytl 63krát.

Celkem v 51 případech se v textu nevyskytl žádný český ekvivalent, člen určitý tak nebyl přeložen.

Elle retrouve LE médecin qui a mis au monde son premier enfant. / Znovu se setkává s lékařem, který přivedl na svět její první dítě.

LE chapitre c'est: Images de la vie avant la naissance, depuis «l'ovule entouré de spermatozoïdes» jusqu'à «six mois : il suce son pouce.» / Kapitola se jmenuje: Obrázky ze života před narozením, od „vajíčka obklopeného spermii“ až po „šest měsíců: cucá si palec.“

L'homme qui est assis en face de moi boit en plissant les yeux. / Muž naproti mně poplží a mhouří přitom očima.

U 4 případů nebyl překlad členu určitého vyjádřen. Překlad byl vyjádřen opisem.

Comme un seule homme tous LES regards du restaurant sont braqués sur lui qui l'éteint prestement. / Veškeré obsazenstvo restaurace ho jako jeden muž probodává očima a on přístroj hbitě vypíná.

Depuis LE temps que j'attendais ce moment, je m'applique. / Však jsem se načekala, a tak si dávám záležet.

U kataforického členu se nevyskytly žádné ojedinělé překlady, jako tomu bylo o členu anaforického.

7.3.2 Člen určitý jako české ukazovací zájmeno

Z celkových 295 případů francouzskému členu určitému odpovídalo české ukazovací zájmeno pouze v 26 případech.

Chez Old England, les étiquettes sont plus larges quand la marchandise sort directement des ateliers des Capucines et j'ai vu Létiquette quand il s'est penché pour ramasser sa serviette. / V Old England jsou totiž štítky o něco širší, když zboží pochází přímo z dílen Capucines, a já jsem TEN štítek zahlédla, když se shýbal pro ubrousek.

Elle pleurera longtemps dans sa voiture mais il y a une chose dont elle est sûre c'est qu'elle ne gâchera pas LE mariage. / V autě bude dlouho, dlouho plakat, ale jednou věci si je jistá, a sice že nezkazí TU svatbu.

Sur LE moment, elle ne sait pas quoi penser d'une phrase comme celle-ci. / A ona v TU chvíli neví, jak si takovou větu vyložit.

Ve většině případů, kdy určitý člen odpovídal českému ukazovacímu zájmenu, se vyskytoval člen anaforický. Bylo tomu tak konkrétně v 18 případech z 26.

Elle l'a dit à son autre enfant aussi. Tu sais il y a un bébé dans le ventre de maman... Il a soulevé son pull et il a dit: il est où? Il est pas là LE bébé? / Řekla to svému druhému dítěti. Víš, v maminčině bříšku je miminko... Nadzvedl jí svetr a zeptal se: kde je? TO miminko tam není?

La date du mariage approche... Elle pleurera longtemps dans sa voiture mais il y a une chose dont elle est sûre c'est qu'elle ne gâchera pas LE mariage. / Datum svatby se blíží... V autě bude dlouho, dlouho plakat, ale jednou věci si je jistá, a sice že nezkazí TU svatbu.

V 8 případech se české ukazovací zájmeno vyskytlo u členu kataforického.

Il me tend mon manteau noir et là... J'admire LE travail de l'artiste, chapeau bas, c'est très discret, c'est à peine visible, c'est vraiment bien calculé et c'est drôlement bien exécuté: en le déposant sur mes épaules nues, offertes et douces comme de la soie, il trouve la demi-seconde nécessaire et l'inclinaison parfaite vers la poche intérieure de sa veste pour jeter un coup d'œil à la messagerie de son portable. / Podává mi můj černý plášť. Obdivuji TEN umělecký kousek, kloubouk dolů, Mistře, opravdu velmi diskrét-

ni, sotva postřehnutelné, moc dobře vypočtené je to, a vynikající provedení k tomu: zatímco klade plášť na moje nahá ramena, nabízející se a hedvábně jemná, najde si potřebnou půlvtěřinku, jakož i perfektní úhel, v němž se nakloní k vnitřní kapse saka, aby zkontroloval zprávy zanechané na svém mobilu.

Elle repose le livre au hasard. Il est peu probable qu'elle l'ouvre de nouveau. Parce que pour LE reste: comment se nourrir?, le mal au dos, le masque de grossesse, les vergetures, les relations sexuelles, votre enfant sera-t-il normal?, comment préparer son accouchement?, la vérité sur la douleur, etc. / Odloží knížku kamsi do kouta. Je málo pravděpodobné, že by se k ní ještě vrátila. Protože pokud jde o TO ostatní: jak se stravovat?, bolesti v zádech, pigmentové skvrny v těhotenství, strie, pohlavní styk, bude vaše dítě normální?, jak se připravit na porod?, pravda o bolesti, atd...

Shrnutí

Pro shrnutí členu určitého jednoduché formy si dovoluji uvést následující tabulku.

Tabulka 7 Shrnutí členu určitého

	člen určitý	anaforický člen	kataforický člen
české ukazovací zájmeno	26	18	8
žádný český ekvivalent	231	180	51
překlad opisem	30	26	4
ekvivalent 'v', 've'	2	2	0
ekvivalent 'celé'	1	1	0
ekvivalent 'co'	1	1	0
ekvivalent 'každé'	1	1	0
ekvivalent 'prostě'	1	1	0
ekvivalent 'dnes'	1	1	0
ekvivalent 'obvyklý'	1	1	0
celkem	295	232	63

Zdroj: vlastní zpracování

Po důkladné analýze 295 francouzských určitých členů a jejich možných českých ekvivalentů jsem dospěla k následujícím závěrům.

Ve většině případů členu určitému neodpovídá žádný český ekvivalent, celkem v 231 případech z 295 nebyl člen určitý do češtiny nijak přeložen.

Překvapivá byla nízká četnost českého ukazovacího zájmeno jako možného ekvivalentu, neboť se vyskytlo jen v 26 případech, a to nejčastěji ve funkci anaforické. Četnost anaforického členu byla velmi vysoká a podala nám i zajímavé české ekvivalenty jako *'v'*, *'celé'*, *'co'*, *'každé'*, *'prostě'*, *'dnes'* nebo *'obvyklý'*. Bohužel se tyto ekvivalenty v textu nevyskytly tolikrát, abychom je mohli považovat za běžný český ekvivalent francouzského členu určitého. Jednalo se spíše o vhodný překlad dané situace v textu. O tom svědčí i fakt, že ve 30 případech byl člen určitý do češtiny přeložen opisem, tj. tedy slovo, ke kterému byl člen určitý přiřazen, nemuselo být doslovně přeloženo.

7.3.3 Člen určitý nebo přivlastňovací determinant

Člen určitý a přivlastňovací determinant mohou být v jistých situacích zaměnitelné. Této problematice jsem se zabývala i v teoretické části, konkrétně v podkapitole 5.2.1. *Privlastňovací determinant nebo člen určitý*. Ve zdroji *Le bon usage*, ze kterého jsem v této podkapitole čerpala, bylo uvedeno, že se přikláníme k použití členu určitého před přivlastňovacím determinantem, pokud je z výpovědi zřejmý vztah náležitosti, který se nejčastěji týká částí těla, životného nebo neživotného rodu, a rozumových vlastností.

Neboť se ve francouzských povídkách, které mi sloužily k rozboru, vyskytovalo poměrně velké množství slov vyjadřující části lidského těla, rozhodla jsem se teorii uvedenou v *Le bon usage* ověřit. Dovolila jsem si tedy analyzovat tyto slova, zda jsou doprovázena členem určitým či přivlastňovacím determinantem. Opět jsem si dovolila výsledky kvantifikovat právě pro srovnání jejich četnosti.

V textu se vyskytlo celkem 92 slov vyjadřující části lidského těla, které byly doprovázeny buď členem určitým, nebo přivlastňovacím determinantem.

Celkem se v textu vyskytlo 38 případů, ve kterých byla slova doprovázena členem určitým.

Ça me chauffe délicieusement LES omoplates mais plutôt crever que de me retourner, ça gacherait le poème. / Příjemně mi zahřívá lopatky, ale radši chcípnout, než bych se otočila, to by mi pokazilo básničku.

Je sors de là LES joues roses et le froid me fouette LES jambes. / Vycházím odtamtud se zrudlými tvářemi a chlad mi bičuje nohy.

Elle scrute LES toutes petites mains qui laissent voir LES vaisseaux par transparence et puis LES sourcils, sur certains clichés, on voit déjà LES sourcils. / Zkoumá ty malinkaté ručičky, kterými prosvítají žilky, a potom obočí, na některých snímcích je už vidět obočí.

Privlastňovacích determinantů se v textu vyskytlo překvapivě více. Celkem se jedná o 54 případů.

Il passe MA main sur SA joue pas rassée. / Přejede mojí rukou po své neoholené tváři.

MES jambes sont dans l'allée et elles sont très longues... Je vois LEUR dos voûté se secouer pas saccades. / Mám nohy v uličce, a jsou to dlouhé nohy... Vidím, jak se jim ohnutá záda otrásají smíchem.

Un tout petit bonhomme qui bouge SES bras et SES jambes. / Úplně malilinkatého človíčka, který hýbe ručkama a nožkama.

Shrnutí

Pro shrnutí si opět dovoluji uvést následující tabulku.

Tabulka 8 Člen určitý nebo přivlastňovací determinant

	slova vyjadřující části těla
přivlastňovací determinant	54
člen určitý	38
celkem	92

Zdroj: vlastní zpracování

Překvapivě byla slova ve většině případech doprovázena přivlastňovacím determinan-tem, nikoli členem určitým. Nicméně rozdíl četnosti mezi nimi není natolik rozdílný, abychom mohli jednoznačně stanovit, zda ve vztahu náležitosti by bylo vhodnější pou-žití přivlastňovacího determinantu či členu určitého. Je třeba dodat, že rozbor 2 povídek o rozsahu 20 stran není natolik komplexní, abychom pomocí něho mohli stanovit pravidla užívání.

Nicméně můžeme s jistotou říci, že stanovit přesná pravidla, kdy používat přivlastňova-cí determinant a kdy člen určitý, je téměř nemožné. Některá pravidla nám však v jistých situacích mohou být pomocníkem.

Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo pomocí odborné literatury popsat morfologické, sémantické a syntaktické vlastnosti určitých determinantů současné francouzštiny, včetně jejich funkce v diskursu. Cílem bylo zároveň tyto determinanty analyzovat a určit jejich možné české ekvivalenty. Pro přehlednost byla tato bakalářská práce rozdělena na dvě hlavní části, a to na část teoretickou a část praktickou.

Teoretická část byla sestavena tak, aby jednotlivé kapitoly na sebe nejen obsahově navazovaly, ale aby se shodovaly s částí praktickou. Praktická část byla založena na komparativní analýze francouzské textu a jeho českého překladu. Z francouzské knihy Anny Gavaldy *Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part* jsem analyzovala dvě vybrané povídky, a to *Petites pratiques germanopratives – Jak na věc v Saint-Germain-des-près* a *I.I.G. – Přerušeni*. V těchto dvou povídkách o rozsahu 20 stran jsem každý určitý determinant analyzovala zvlášť a každému z nich jsem v textu věnovala individuální pozornost, a to nejen k jejich funkci v textu, ale také k jejich překladům uvedených v knize Silvie Dokulilové *Kdyby tak na mě někdo někde čekal*. Veškeré informace, ke kterým jsem při analýze dospěla, jsem kvantifikovala, abych mohla dokázat jejich četnost, ale také proto, aby se na nich dalo určit, které české ekvivalenty jsou těmto determinantům nejčastější.

Analýza ukazovacího determinantu nám prokázala, že francouzský ukazovací determinant bývá do češtiny přeložen český ukazovacím zájmenem. Z celkových 34 ukazovacích francouzských determinantů české ukazovací zájmeno odpovídá ve 20 případech. Zároveň jsme předpokládali správně, pokud jsme výskyt anafory předpokládali četnější než katafory či deixe, neboť anafora se v textu vyskytla u 14 případů narozdíl od katafory, která se v textu vyskytla 6krát a deixe 7krát. Nicméně deixe nám v této analýze podala respondent *dnes/ka*, ze kterého můžeme vyvodit závěr, a sice že u časové deiktické funkce francouzského ukazovacího determinantu se v češtině nevyskytují ukazovací zájmena jako jeho možný respondent. Tedy místo *'tento večer'* se u časové deiktické funkce přikláníme k překladu *'dnes večer'*.

Francouzskému přivlastňovacímu determinantu nejčastěji odpovídá české přivlastňovací zájmeno, které se vyskytlo u 71 případů z celkových 166. Pomocí této četnosti můžeme české přivlastňovací zájmeno považovat za běžný český respondent francouzského přivlastňovacího determinantu. Nicméně u 67 případů francouzskému determinantu

neodpovídal žádný český respondent. Překlad přivlastňovacího determinantu tedy nemusí být ve všech případech přeložen. Z analýzy nám také vyplynulo jako možný český respondent osobní zájmeno. České osobní zájmeno se v textu vyskytlo celkem u 21 případů, což nám dokazuje, že se tento překlad je možný, ačkoli se nejedná o jeho nejběžnější respondent.

Členu určitému formy stažené nejčastěji neodpovídal žádný český respondent. U 115 případů z celkových 122 stažená forma členu určitého nebyla nijak přeložena. Analýza nám ukázala překlad pomocí českého přídavného jména, příslovce nebo českého ukazovacího zájmena, jejich výskyt byl však natolik nízký, že je nemůžeme považovat za běžné české respondenty členu určitého.

Předpokládali jsme správně, pokud jsme u jednoduché formy členu určitého předpokládali anaforický člen čtenější než člen kataforický. Anaforický člen se v textu vyskytl celkem 232krát na rozdíl od členu kataforického, který se zde vyskytl pouze 63krát. Anaforický člen nám podal české respondenty jako *'v'*, *'celé'*, *'co'*, *'každé'*, *'prostě'*, *'dnes'* nebo *'obvyklý'*, ale jejich výskyt byl tak nízký, že by bylo chybné je považovat za běžný český respondent členu určitého. Nepodařilo se nám prokázat, že české ukazovací zájmeno může odpovídat francouzskému členu určitému, neboť se tento respondent vyskytl pouze u 26 případů z celkových 295. Ve většině případech nebyl člen určitý nijak přeložen, celkem se jednalo o 231 případů z 295. Můžeme tedy s říci, že člen určitý do češtiny nemusí být přeložen. Ojedinelé respondenty jako *'v'*, *'celé'*, *'co'*, *'každé'*, *'prostě'*, *'dnes'* nebo *'obvyklý'* tak můžeme považovat spíše za překladatelské řešení dané situace v textu než jako běžný český respondent členu určitého.

V poslední podkapitole praktické části se nám neprokázala teorie, že se přikláníme k členu určitému před přivlastňovacím determinantem, pokud je z výpovědi zřejmý vztah náležitosti. Naopak výskyt přivlastňovacího determinantu byl častější než členu určitého. Slova vyjadřující části těla se s členem určitým vyskytly u 38 případů, zatímco s přivlastňovacím determinantem u 54 případů. Nicméně rozdíl mezi nimi není natolik přesvědčivý, abychom z toho mohli vyvodit definitivní závěr.

Můžeme říci, že pro francouzské určité determinanty existuje několik českých respondentů, nicméně je třeba si uvědomit, že výběr konkrétního českého respondenta záleží na daném kontextu. Velice často se můžeme sejt s případy, kdy francouzský určitý de-

terminant není nijak přeložen, avšak zpravidla bývá vyjádřen jiným lexikálním prostředkem.

Závěrem si dovoluji uvést tabulku četnosti francouzských určitých determinantů.

Tabulka 9 Výskyt francouzských určitých determinantů

	výskyt
ukazovací determinant	34
přivlastňovací determinant	166
člen určitý	417
celkem	617

Zdroj: vlastní zpracování

Résumé

Le thème principal de ce mémoire, ce sont les déterminants définis en français et leurs équivalents tchèques possibles. Ce mémoire a pour objectif de décrire ces déterminants définis de la langue française des points de vue morphologique, sémantique et syntaxique. Cette description est basée sur la littérature spécialisée dont les sources les plus fréquentes sont les œuvres *Les déterminants du nom en français*, *Le bon usage* et *Grammaire méthodique du français*. L'objectif de ce travail est aussi d'analyser ces déterminants français et d'identifier leurs équivalents tchèques possibles. Pour ordonner ce mémoire, je me permets de le diviser en deux grandes parties : la partie théorique et la partie pratique.

La partie théorique est divisée en plusieurs chapitres construits pour se faire suite. Au début de la partie théorique, je me consacre aux déterminants définis de la langue française, d'un point de vue général. Je présente par conséquent leur division et leur rôle principal dans le groupe nominal. Je me concentre successivement sur les déterminants définis en français pris séparément, c'est-à-dire décrits en particulier l'article défini, le déterminant possessif et le déterminant démonstratif. Il faut ajouter que, dans mon mémoire, j'utilise beaucoup d'exemples et de situations illustratives pour que les descriptions ou les différences soient claires et prouvables.

Le chapitre sur l'article défini est consacré à la description de ses fonctions anaphorique, déictique ou cataphorique, qui sont analysées successivement dans la partie pratique. Dans la partie théorique, le déterminant possessif et le déterminant démonstratif sont aussi mentionnés. Les chapitres concernant ces déterminants sont également consacrés à leurs fonctions. Un chapitre se concentre aussi sur la différence entre les déterminants définis du français, c'est-à-dire entre l'article défini, le déterminant démonstratif et le déterminant possessif. Étant donné que le tchèque n'a pas d'articles, la fin de la partie théorique est consacrée aux manières dont la fonction de l'article défini peut être exprimée en tchèque.

La partie pratique est basée sur l'analyse comparée du texte français et de sa traduction tchèque. J'ai choisi pour cette analyse le livre d'Anna Gavalda *Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part* dont la traduction tchèque est *Kdyby tak na mě někdo někde čekal* de Silvie Dokulilová. Le texte analysé comporte 20 pages et chaque déterminant défini dans le texte a été analysé séparément et examiné de façon individuelle.

Le but principal de la partie pratique était d'examiner les équivalents tchèques possibles des déterminants définis en français. Pour que l'analyse et ses résultats soient clairs, j'ai examiné chaque déterminant défini séparément, c'est-à-dire dans les sous-chapitres différents. Il faut ajouter que nous ne pouvons pas considérer les résultats de ce mémoire comme définitifs car, malheureusement, l'analyse d'un texte de 20 pages n'est pas suffisamment complexe. Nous pouvons néanmoins souligner les résultats suivants :

L'analyse du déterminant démonstratif nous a prouvé que ce déterminant français peut être traduit en tchèque comme le pronom démonstratif. C'était le cas de 20 situations dont l'occurrence totale était de 34. De ce point de vue, nous pouvons constater que le pronom démonstratif en tchèque est l'équivalent habituel du déterminant démonstratif en français. L'analyse de ce déterminant démonstratif nous a aussi donné une image complète de l'occurrence de l'anaphore, de la cataphore et de la deixis. Selon la condition préalable, l'occurrence de l'anaphore était dans le texte plus fréquente que celle de la deixis ou de la cataphore. L'occurrence de l'anaphore était de 14 en comparaison de la deixis dont l'occurrence était de 7 et de celle de la cataphore qui était de 6. Le deixis nous a néanmoins donné l'équivalent tchèque *dnes/ka* duquel nous pouvons déduire la conclusion suivante : la fonction déictique du temps en français n'est pas traduite en tchèque par le pronom démonstratif, nous préférons l'équivalent *dnes/ka*. L'équivalent *dnes večer* est donc plus adéquat que l'équivalent *tento večer* en ce qui concerne la fonction déictique du temps en français.

L'analyse du déterminant possessif nous a montré que le déterminant possessif français correspond au pronom possessif tchèque. C'était le cas de 71 dont l'occurrence totale du déterminant possessif était de 166. Grâce à cette fréquence, nous pouvons considérer le pronom possessif tchèque comme l'équivalent habituel du déterminant possessif français. D'un autre côté, le déterminant possessif français n'était pas traduit en tchèque dans 67 cas, c'est-à-dire qu'aucun équivalent tchèque n'a correspondu au déterminant possessif français. De ce point de vue, nous pouvons affirmer que le déterminant possessif français ne doit pas être traduit en tchèque dans tous les cas.

L'analyse du déterminant possessif nous a néanmoins montré encore un autre équivalent tchèque, à savoir le pronom personnel tchèque. Le pronom personnel tchèque comme équivalent du déterminant possessif français est apparu dans 21 cas, ce qui nous prouve que cette traduction est possible.

L'occurrence totale de l'article défini était de 417. Ce nombre comporte même l'article contracté que j'ai aussi analysé. Pour que les résultats soient clairs, je me suis permise d'analyser l'article contracté et l'article défini simple séparément.

L'analyse de l'article contracté nous a néanmoins montré que dans la plupart des cas, cet article n'est pas traduit en tchèque. L'occurrence totale de l'article contracté était de 122, dont 115 sans aucun équivalent tchèque. 7 cas restants étaient traduits grâce à l'adjectif, l'adverbe ou le pronom démonstratif tchèque mais leur occurrence était si basse que nous ne pouvons pas les considérer comme un équivalent habituel. Ces cas sont plutôt des solutions de traduction que des équivalents courants.

L'analyse de l'article défini simple est successivement focalisée sur l'article anaphorique et l'article cataphorique. Selon la condition préalable, l'occurrence de l'article anaphorique était plus fréquente que celle de l'article cataphorique. L'occurrence de l'article anaphorique était de 232 en comparaison de l'article cataphorique dont l'occurrence était seulement de 63. L'article anaphorique nous a donné les équivalents tchèque comme 'v', 'celé', 'co', 'každé', 'prostě', 'dnes' ou 'obvyklý' mais leur occurrence était si basse que ça ne nous permet pas de les considérer comme les équivalents tchèque courants. Nous pouvons également les considérer plus comme des solutions de traduction que des équivalents habituels.

Nous n'avons pas réussi à prouver la théorie selon laquelle l'article défini correspond au pronom démonstratif tchèque. En effet, cet équivalent était utilisé dans seulement 26 cas sur une occurrence totale de 295. De plus, dans la plupart des cas, aucun équivalent tchèque ne correspond à l'article défini, soit concrètement 231 cas sur un total de 295. D'un point de vue objectif, nous pouvons affirmer que l'article défini ne doit pas être traduit dans tous les cas. Les équivalents 'v', 'celé', 'co', 'každé', 'prostě', 'dnes' ou 'obvyklý' sont donc également des solutions de traduction et non des équivalents habituels.

La fin de la partie pratique est consacrée au chapitre concernant la différence entre l'article défini et le déterminant possessif dans le texte. Comme cette problématique était mentionnée dans la partie théorique, précisément au chapitre 4.2.1. *Přivlastňovací determinant nebo člen určitý.*, je me suis permise de le prouver grâce à l'analyse. J'ai analysé seulement les mots exprimant les parties du corps dont l'occurrence totale dans le texte était de 92. Nous n'avons pas réussi à prouver la théorie selon laquelle l'article

défini est dans ce rapport plus fréquent que le déterminant possessif, car l'occurrence de l'article défini était de 38 tandis que l'occurrence du déterminant possessif était de 54. Leur fréquence n'est néanmoins pas si différente pour que nous puissions considérer ce résultat comme définitif.

En conclusion de ce mémoire, nous pouvons dire qu'il y a plusieurs équivalents tchèques aux déterminants définis français mais il faut réaliser que le choix de chaque équivalent tchèque dépend d'un contexte donné. Ils existent des cas où ces déterminants définis français ne correspondent à aucun équivalent tchèque, mais cette détermination est exprimée en tchèque par d'autres moyens lexicaux.

Je me permets de donner le tableau suivant pour voir l'occurrence des déterminants définis dans le texte analysé.

Tabulka 10 L'occurrence des déterminants définis

	occurrence
Déterminant démonstratif	34
Déterminant possessif	166
L'article défini	417
Au total	617

Zdroj: vlastní zpracování

Bibliografie

- LEEMAN, D. (2004), *Les déterminants du nom en français*, Paris, PUF.
- LE GOFFIC, P. (1994), *Grammaire de la phrase française*, Paris, Hachette.
- RIEGEL, M. - PELLAT, J.-C. - RIOUL, R. (2004), *Grammaire méthodique du français*, Paris, Quadrige.
- WILMET, M. (1998), *Grammaire critique du français*, Paris, Hachette.
- GREVISSE, M. (1991), *Le bon usage*, Paris, Duculot.
- WEINRICH, H. (1990), *Grammaire textuelle du français*, Paris, Didier-Hatier.
- GREPL, M.- KARLÍK, P. (1998), *Skladba češtiny*, Olomouc, Votobia.
- RADINA, O. (1987), *Francouzština-čeština. Systémové srovnávání dvou jazyků*, Praha, SPN.
- HENDRICH, J. – RADINA, O. – TLÁSKAL, J. (1991), *Francouzská mluvnice*, Praha, Státní pedagogické nakladatelství
- Gavalda, A.: *Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part*, Paris, Le Dilettante, 1999. ISBN 978-2-290-31178-3
- Gavalda, A.: *Kdyby tak na mě někdo někde čekal*, Praha, Mladá fronta, druhé vydání, 2010. ISBN 978-80-204-2335-1